

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΣΩΤΕΡΙΚΩΝ

εκδδα

ΕΘΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗΣ

**ΕΘΝΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ
ΚΑΙ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗΣ**

**ΚΖ' ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΣΕΙΡΑ
ΤΕΛΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ**

ΤΙΤΛΟΣ

**«Συγκριτική μελέτη των σημαντικότερων θεωρητικών
προσεγγίσεων για τις Διεθνείς Οικονομικές Σχέσεις»**

**ΤΜΗΜΑ ΕΞΕΙΔΙΚΕΥΣΗΣ:
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΚΑΙ ΕΜΠΟΡΙΚΩΝ ΥΠΟΘΕΣΕΩΝ**

Επιβλέπων:

Δρ. Εμμανουήλ Χουστουλάκης

Σπουδάστρια:

Άννα Τσολάκογλου

ΑΘΗΝΑ - 2022

Τίτλος Εργασίας

«Συγκριτική μελέτη των σημαντικότερων θεωρητικών προσεγγίσεων για τις Διεθνείς Οικονομικές Σχέσεις»

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Οι διεθνείς οικονομικές σχέσεις έχουν αναπτυχθεί σημαντικά τις τελευταίες δεκαετίες, λόγω της απορρύθμισης και της απελευθέρωσης των αγορών, που συνεχώς εντείνεται στο σύγχρονο παγκοσμιοποιημένο περιβάλλον. Η χρηματοπιστωτική παγκοσμιοποίηση χαρακτηρίζει μια διαδικασία ολοκλήρωσης των διεθνών χρηματοπιστωτικών αγορών υπό τον διπλό αντίκτυπο της χρηματοοικονομικής απελευθέρωσης και της αυξημένης διεθνούς κινητικότητας κεφαλαίων. Η παγκόσμια οικονομία είναι επί του παρόντος σε καλή κατάσταση, με θετικές προοπτικές. Οι ευνοϊκές οικονομικές συνθήκες, ο πληθωρισμός και τα χαμηλά επιτόκια συμβάλλουν στην υψηλή αποτίμηση των χρηματοπιστωτικών αγορών. Αλλά μπορούν επίσης να κάνουν τους συμμετέχοντες στην αγορά υπερβολικά αισιόδοξους, τροφοδοτώντας αυξανόμενους κινδύνους για τη χρηματοπιστωτική σταθερότητα. Η παγκοσμιοποίηση έχει επηρεάσει το διεθνές χρηματοπιστωτικό σύστημα και ο ρόλος του κράτους σε αυτή έχει μεταβληθεί σημαντικά.

Στη μελέτη αυτή, αρχικά, προσδιορίζεται η έννοια και η ιστορική εξέλιξη της Διεθνούς Πολιτικής Οικονομίας, και αναλύονται οι βασικές θεωρητικές προσεγγίσεις των Διεθνών Οικονομικών Σχέσεων: Του Οικονομικού εθνικισμού/Ρεαλισμού/Μερκαντισμού, του Οικονομικού Φιλελευθερισμού και του Ιστορικού δομισμού/Μαρξισμού. Στη συνέχεια, παρουσιάζονται ορισμένες βασικές κλασσικές και σύγχρονες θεωρίες του διεθνούς εμπορίου, ακολουθεί μία επισκόπηση του Διεθνούς Νομισματικού Συστήματος από το 1870 και εξής, ως την κατάληξή του στις μέρες μας μέσα στο περιβάλλον της Ευρωζώνης και έπειτα, αναλύεται πώς λειτουργούν και για ποιους σκοπούς συστάθηκαν Διεθνείς Οργανισμοί όπως το ΔΝΤ, η Παγκόσμια Τράπεζα και ο ΟΟΣΑ. Ακόμα, αναλύεται η λειτουργία της GATT και του ΠΟΕ, ως βασικοί θεσμοί του Διεθνούς Εμπορικού Συστήματος, και, τέλος, επιχειρείται να παρουσιαστεί όσο το δυνατόν πληρέστερα η εξέλιξη του χρηματοοικονομικού συστήματος εν μέσω, στην παράλληλη πορεία του και λόγω της παγκοσμιοποίησης, καθώς και ο ρόλος του κράτους μέσα σε αυτήν, και κατά την αλληλεπίδρασή του με τους παγκόσμιους κύριους οικονομικούς δρώντες.

Λέξεις – κλειδιά: Διεθνής Πολιτική Οικονομία, Διεθνείς Οικονομικές Σχέσεις, Διεθνές Εμπόριο, Χρηματοοικονομικό Σύστημα, Παγκοσμιοποίηση, Κράτος

ABSTRACT

International economic relations have grown significantly in recent decades due to the deregulation and liberalization of markets, which is constantly intensifying within the modern globalized environment. Financial globalization characterizes a process of integration of international financial markets under the dual impact of financial liberalization and increased international capital mobility. The world economy is currently in good shape, with positive outlook. Favorable economic conditions, inflation and low interest rates contribute to the high valuation of financial markets. But they can also make market participants overly optimistic, fueling growing risks to financial stability. Globalization has affected the international financial system and the role of the state in it has significantly changed.

This study first identifies the concept and historical development of International Political Economy and analyzes the basic theoretical approaches of Economic Nationalism, Economic Liberalism and Marxism. To continue, some basic classical and modern theories of international trade are presented and it is analyzed how the International Monetary System has been worked, from 1870 and so on until its reform in the Euro-zone nowadays. In addition, it is presented the way that international organizations such as the IMF, the World Bank and the OECD work, as well as the purposes for which they were created. Moreover, the operation of the GATT and the WTO is analyzed, as the fundamental organizations of the International Trade System, and, to end with, an attempt has been made that the evolution of the financial system within and due to globalization, as well as the role of State in the globalized environment be as completely presented as possible.

Key – words: International Political Economy, International Economic Relations, International Trade, Financial System, Globalization, State

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά τον επιβλέποντα καθηγητή μου Δρα Εμμανουήλ Χουστουλάκη, Επίκουρο Καθηγητή του Τμήματος Οργάνωσης και Διαχείρισης Αθλητισμού του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου, για την πολύτιμη βοήθειά του, την εξαιρετική συνεργασία και τη συνολική του υποστήριξη καθ' όλη τη διάρκεια της εκπόνησης της παρούσας εργασίας.

Επίσης, θα ήθελα ιδιαιτέρως να ευχαριστήσω την οικογένειά μου, η οποία μου εμφύσησε τις πρώτες κιάλας σκέψεις και με παρακίνησε να συμμετάσχω στον εισαγωγικό διαγωνισμό της ΕΣΔΔΑ, και η οποία με στήριζε από τα πρώτα βήματα της έναρξης της εκπαιδευτικής διαδικασίας έως τώρα, αισίως, στη λήξη της.

Τέλος, τις θερμές μου ευχαριστίες θα ήθελα να εκφράσω προς τους συναδέλφους μου, για την τόσο πρόθυμη προσφορά της βοήθειάς τους και τη συμπαράστασή τους, ως αληθινοί συνοδοιπόροι, κατά τη διάρκεια της από κοινού φοίτησής μας στη Σχολή.

ΕΣΔΔΑ

Άννα Τσολάκογλου © 2022

Με την επιφύλαξη παντός δικαιώματος

ΔΗΛΩΣΗ

« Δηλώνω ρητά ότι, η παρούσα εργασία αποτελεί αποκλειστικά προϊόν προσωπικής εργασίας, δεν παραβιάζει καθ' οιονδήποτε τρόπο πνευματικά δικαιώματα τρίτων και δεν είναι προϊόν μερικής ή ολικής αντιγραφής ».

Αθήνα, 18/05/2022

A handwritten signature in black ink, consisting of a large, stylized initial 'Α' followed by a surname, all enclosed within a hand-drawn oval.

Άννα Τσολάκογλου

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ	2
ABSTRACT	3
ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ	4
ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ	6
ΠΙΝΑΚΑΣ ΕΙΚΟΝΩΝ	8
ΠΙΝΑΚΑΣ ΣΥΝΤΜΗΣΕΩΝ ΚΑΙ ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΩΝ	9
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	10
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΔΙΕΘΝΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ	12
1.1 Η έννοια της Διεθνούς Πολιτικής Οικονομίας.....	12
1.2. Η ιστορία της Διεθνούς Πολιτικής Οικονομίας	15
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΒΑΣΙΚΕΣ ΘΕΩΡΗΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ	18
2.1. Οικονομικός Εθνικισμός/ Ρεαλισμός/ Μερκαντιλισμός	18
2.2. Οικονομικός φιλελευθερισμός	21
2.3. Μαρξισμός – Ιστορικός Δομισμός.....	24
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΔΙΕΘΝΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΙ ΘΕΩΡΙΕΣ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΕΜΠΟΡΙΟΥ	27
3.1. Διεθνές εμπόριο.....	27
3.2. Κλασσικές θεωρίες διεθνούς εμπορίου	28
3.3 Σύγχρονες θεωρίες διεθνούς εμπορίου.....	30
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΔΙΕΘΝΕΣ ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΙ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΙ	33
4.1. Διεθνές Νομισματικό Σύστημα.....	33
4.1.1 Ιστορική αναδρομή - Κανόνας του Χρυσού	33
4.1.2 Bretton Woods.....	36
4.1.3 Ευρωπαϊκό Νομισματικό Σύστημα (ΕΝΣ) και Οικονομική και Νομισματική Ένωση (Ο.Ν.Ε.).....	40
4.1.4 Τα στάδια της Οικονομικής Ολοκλήρωσης	43
4.2. Διεθνείς Οικονομικοί Οργανισμοί	44
4.2.1 ΔΝΤ.....	44
4.2.2 Παγκόσμια Τράπεζα.....	45
4.2.3 ΟΟΣΑ.....	46
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: ΔΙΕΘΝΕΣ ΕΜΠΟΡΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ	49
5.1 Γενική Συμφωνία Δασμών και Εμπορίου (GATT)	49
5.2 Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου (ΠΟΕ)	52

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6: Το Χρηματοοικονομικό Σύστημα, η Παγκοσμιοποίηση και ο ρόλος του Κράτους.....	54
6.1 Χρηματοοικονομικό Σύστημα και Παγκοσμιοποίηση.....	54
6.2 Παγκοσμιοποίηση και ρόλος του Κράτους.....	57
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	59
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	61
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ.....	64
<i>Παράρτημα 1: Επιχειρήματα υπέρ και κατά του ελεύθερου εμπορίου</i>	<i>64</i>
<i>Παράρτημα 2: Τα πλεονεκτήματα του κανόνα του χρυσού.....</i>	<i>66</i>
<i>Παράρτημα 3: Αίτια της Νομισματικής Κρίσης του 1993.....</i>	<i>67</i>
<i>Παράρτημα 4: Οργανωτική Δομή της ΟΝΕ</i>	<i>68</i>
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΩΝ	69

ΠΙΝΑΚΑΣ ΕΙΚΟΝΩΝ

Εικόνα 1. Απόλυτο Πλεονέκτημα (Πηγή: Πανεπιστήμιο Αθηνών, Τμήμα Οικονομικών Επιστημών, Διεθνής Οικονομική, έτος 2011-2012).....	28
Εικόνα 2. Συγκριτικό Πλεονέκτημα (Πηγή: Πανεπιστήμιο Αθηνών, Τμήμα Οικονομικών Επιστημών, Διεθνής Οικονομική, έτος 2011-2012).....	29
Εικόνα 3. Υπόδειγμα Κύκλου Ζωής Προϊόντος (Πηγή: dione.lib.unipi.gr)	31
Εικόνα 4. Σύστημα Bretton Woods (Πηγή: QS Study).....	37
Εικόνα 5. Γύροι Διαπραγματεύσεων της GATT (Πηγή: Οικονομολόγος Δ. Ι. Μουτσάτσος, Δ/νση ΑΠ & ΤΥΠΑΑΤ, τ. Γεωργικός Σύμβουλος στη ΜΕΑ Γενεύης).....	49

ΠΙΝΑΚΑΣ ΣΥΝΤΜΗΣΕΩΝ ΚΑΙ ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΩΝ

ΑΕΠ	Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν
ΑΞΕ	Άμεσες Ξένες Επενδύσεις
Α'ΠΠ	Α' Παγκόσμιος Πόλεμος
Β'ΠΠ	Β' Παγκόσμιος Πόλεμος
GATT	Γενική Συμφωνία Δασμών και Εμπορίου
ΔΝΤ	Διεθνές Νομισματικό Ταμείο
ΔΠΟ	Διεθνής Πολιτική Οικονομία
ΕΕ	Ευρωπαϊκή Ένωση
ΕCU	Ευρωπαϊκή Νομισματική Μονάδα
ΕΚΤ	Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα
ΕΝΣ	Ευρωπαϊκό Νομισματικό Σύστημα
ΕΟΚ	Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα
ΗΠΑ	Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής
ΜΣΙ	Μηχανισμός Συναλλαγματικών Ισοτιμιών
ΟΝΕ	Οικονομική και Νομισματική Ένωση
ΟΟΣΑ	Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης
ΠΟΕ	Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η έννοια της Διεθνούς Πολιτικής Οικονομίας (στο εξής ΔΠΟ) περιλαμβάνει τη διασταύρωση της πολιτικής και της οικονομίας καθώς τα αγαθά, οι υπηρεσίες, τα χρήματα, οι άνθρωποι και οι ιδέες κινούνται πέρα από τα σύνορα. Ο όρος «Διεθνής Πολιτική Οικονομία» άρχισε να εφιστά την προσοχή των μελετητών στα μέσα της δεκαετίας του 1960 εν μέσω προβλημάτων της παγκόσμιας οικονομίας και της καθυστερημένης ανάπτυξης στον τρίτο κόσμο. Ο όρος «παγκόσμια πολιτική οικονομία» αργότερα άρχισε να χρησιμοποιείται συχνά για να δείξει ότι αυτό που συμβαίνει στον κόσμο δεν αφορά μόνο τις αλληλεπιδράσεις μεταξύ των κρατών και ότι η παγκόσμια πολιτική οικονομία περιλαμβάνει πολλά διαφορετικά είδη παραγόντων. Η έρευνα στοχεύει σε μια ολοκληρωμένη εικόνα των διαφορετικών σχολών της ΔΠΟ, τόσο ιστορικά όσο και όπως αναπτύχθηκαν στις αρχές του 21ου αιώνα. Συγγραφείς της αρχαιότητας, όπως ο Αριστοτέλης, διερεύνησαν τη σχέση μεταξύ του πολιτικού και του οικονομικού πολύ πριν επινοηθεί ο όρος «πολιτική οικονομία». Τα μερκαντιλιστικά κείμενα του 17ου και 18ου αιώνα, συμπεριλαμβανομένων εκείνων των Colbert, Mun και Hamilton, υποστήριζαν ότι το κράτος χρησιμοποιεί τις εξουσίες του για να αυξήσει τον πλούτο του. Ο List, τον 19ο αιώνα, τόνισε την ένταση μεταξύ της εθνικής οικονομικής αυτοδιάθεσης και των ελεύθερων αγορών.

Η επανάληψη της μερκαντιλιστικής άποψης από τον 19ο έως τον 20ο αιώνα μπορεί να βρεθεί με τη μορφή οικονομικών εθνικιστικών πολιτικών, οι οποίες συνδέονται με μια ρεαλιστική προσέγγιση των διεθνών σχέσεων γενικότερα. Οι θεωρητικοί του Παγκόσμιου Νότου έχουν προσαρμόσει οικονομικές εθνικιστικές πολιτικές για να αντιμετωπίσουν το πρόβλημα της ανάπτυξης. Η φιλελεύθερη παράδοση της ΔΠΟ έχει επίσης ιστορικά προηγούμενα, ξεκινώντας από την κλασική πολιτική οικονομία. Παραδείγματα περιλαμβάνουν τα σημαντικά έργα των Locke, Hume, Smith και Ricardo. Μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, τα οικονομικά κείμενα των Keynes, Hayek και Friedman είχαν επιρροή. Παραλλαγές της νεοφιλελεύθερης Διεθνούς Πολιτικής Οικονομίας μπορούν να βρεθούν από τη δεκαετία του 1950 και από τα τέλη της δεκαετίας του 1970 για διεθνή καθεστώς. Η φιλελεύθερη επιστήμη του τέλους του 20ου και των αρχών του 21ου αιώνα έχει επίσης εξερευνήσει ποικιλίες καπιταλισμού και οικονομικών κρίσεων. Μια εναλλακτική ροή της ΔΠΟ μπορεί να εντοπιστεί μέσω της μαρξιστικής πολιτικής οικονομίας, ξεκινώντας από το έργο του Μαρξ και του Ένγκελς τον 19ο αιώνα

και πολλαπλασιάζεται παγκοσμίως. Αυτή η προσέγγιση παρέχει μια κριτική στον καπιταλισμό. Άλλες κριτικές προσεγγίσεις που εμφανίστηκαν τον 20ο και τον 21ο αιώνα περιλαμβάνουν τη φεμινιστική παγκόσμια πολιτική οικονομία και τις μετααποικιακές κριτικές φιλελεύθερων και μαρξιστικών αναλύσεων.

Στη βάση του αναγκαίου θεωρητικού και ιστορικού πλαισίου του 20ου αιώνα, εξετάζεται το ευρύτατο φάσμα των οικονομικών και πολιτικών δεδομένων και αφετέρου τα αντίστοιχα διεθνή οικονομικά γεγονότα που οδήγησαν στην παγκόσμια οικονομική ύφεση των ημερών μας. Επιχειρείται μια αναλυτική προσέγγιση στη διεθνή πολιτική οικονομία, εστιάζοντας τόσο στη θεωρία όσο και στην πράξη. Γίνεται μια επισκόπηση της παγκόσμιας οικονομίας μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, εστιάζοντας στο θεσμικό πλαίσιο και στις βασικότερες θεωρητικές προσεγγίσεις που σημάδεψαν τις διεθνείς εμπορικές σχέσεις και διατυπώνονται τα βασικότερα συμπεράσματα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΔΙΕΘΝΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

1.1 Η έννοια της Διεθνούς Πολιτικής Οικονομίας

Η Διεθνής Πολιτική Οικονομία (ΔΠΟ) είναι μια επιμέρους επιστήμη των Διεθνών Σχέσεων που προέκυψε παράλληλα με την παγκοσμιοποίηση. Από τη δεκαετία του 1970 έγινε ευρέως αποδεκτό σε όλη την Ευρώπη στις θεωρητικές προσεγγίσεις των Διεθνών Σχέσεων ότι η παγκοσμιοποίηση είχε θολώσει τις διακρίσεις μεταξύ δύο παραδοσιακών οριοθετήσεων: i) τι είναι πολιτικό και τι είναι οικονομικό και ii) τι είναι εγχώριο και τι είναι διεθνές. Ως εκ τούτου, η Πολιτική Οικονομία είναι η μελέτη της διασταύρωσης της πολιτικής και της οικονομίας σε μια δεδομένη χώρα, ενώ η ΔΠΟ είναι η μελέτη αυτής σε διεθνές επίπεδο.

Ο όρος «Παγκόσμια Πολιτική Οικονομία» τέθηκε σε σποραδική χρήση περίπου την ίδια εποχή. Η Παγκόσμια Πολιτική Οικονομία χρησιμοποιήθηκε (και χρησιμοποιείται) συχνά περισσότερο ή λιγότερο συνώνυμα με τη ΔΠΟ, αν και οι προσεγγίσεις της ΔΠΟ συνήθως δίνουν έμφαση στο μεμονωμένο έθνος - κράτος ως βασική μονάδα ανάλυσης, ενώ οι προσεγγίσεις της παγκόσμιας πολιτικής οικονομίας τείνουν να είναι πιο ολιστικές, τοποθετώντας τα κράτη και άλλα είδη παραγόντων σε μεγαλύτερους δομές ή το παγκόσμιο σύστημα. Σημειώνεται ότι στη δεκαετία του 1980, η διαφορά στην ορολογία μεταξύ της Διεθνούς Πολιτικής Οικονομίας και της Παγκόσμιας Πολιτικής Οικονομίας έφτασε να σηματοδοτήσει μια διαφορά στον μεθοδολογικό προσανατολισμό, αντιστοιχώντας σε περισσότερο ή λιγότερο «κύριες» και «κρίσιμες» προσεγγίσεις, αντίστοιχα (Gill, 1990). Στα τέλη της δεκαετίας του 1990, η Παγκόσμια Πολιτική Οικονομία άρχισε να χρησιμοποιείται τόσο από επικρατέστερους μελετητές (Gilpin, 2001 και Cohn, 2009), όσο και από κριτικούς μελετητές, αν και οι κριτικοί μελετητές είναι πιο πιθανό να χρησιμοποιούν αποκλειστικά την «Παγκόσμια Πολιτική Οικονομία».

Κατά τη δεκαετία του 1970 έγινε εμφανής μια σειρά από βασικές συνειδητοποιήσεις που αμφισβήτησαν τις προηγούμενες υποθέσεις σχετικά με τον τρόπο διαχωρισμού ζητημάτων στα θέματα της «Οικονομίας», της «Πολιτικής» και των «Διεθνών Σχέσεων»:

- Τα οικονομικά γεγονότα σε μια χώρα μπορεί να έχουν οικονομικές επιπτώσεις για άλλες χώρες.

Για παράδειγμα, η παγκόσμια ύφεση της «χρηματοπιστωτικής κρίσης» του 2008-9 προήλθε από την κατάρρευση της αγορά κατοικίας των ΗΠΑ καθώς πολλές διεθνείς τράπεζες άρχισαν είτε να σταματούν τον δανεισμό είτε να καταρρέουν με επιπτώσεις για τις επιχειρήσεις και τους μεμονωμένους δανειολήπτες σε όλο τον κόσμο.

- Τα πολιτικά γεγονότα σε μια χώρα μπορεί να έχουν οικονομικές επιπτώσεις για άλλες χώρες.

Για παράδειγμα, η επανένωση της Γερμανίας το 1990 ήταν βασικός παράγοντας για την κατάρρευση της λίρας του Ηνωμένου Βασιλείου το 1992. Η Bundesbank έπρεπε να αυξήσει τα γερμανικά επιτόκια για να πληρώσει για την απορρόφηση του σχετικά φτωχού γείτονά της προκαλώντας οικονομικές διακυμάνσεις στις ευρωπαϊκές αγορές.

- Τα οικονομικά γεγονότα σε μια χώρα μπορεί να έχουν πολιτικές επιπτώσεις για μια άλλη χώρα.

Έχει παρατηρηθεί από καιρό ότι οι πολιτικές τύχες μιας κυβέρνησης συνδέονται στενά με τις επιδόσεις της εγχώριας οικονομίας. Όλο και περισσότερο, ωστόσο, η απόδοση της εγχώριας οικονομίας υπαγορεύεται τόσο από τα διεθνή οικονομικά γεγονότα όσο και από το πώς η κυβέρνηση διαχειρίζεται τη δημοσιονομική (φορολογική), νομισματική ή βιομηχανική πολιτική της. Απόδειξη για αυτό μπορεί να βρεθεί ήδη από το 1929 και το κραχ του χρηματιστηρίου της Wall Street στις Η.Π.Α που προκάλεσε τη χειρότερη οικονομική ύφεση στον κόσμο, η οποία ήταν τότε ένας παράγοντας που συνέβαλε στην πτώση πολλών δημοκρατικών κυβερνήσεων και την άνοδο των ιδεολογιών του φασισμού και του κομμουνισμού, ως εναλλακτικά μοντέλα οικονομικής διαχείρισης.

- Η ισχύς στις διεθνείς σχέσεις μπορεί να προέλθει και από οικονομική, πέρα από στρατιωτική δύναμη.

Η (Δυτική) Γερμανία και η Ιαπωνία αναδείχθηκαν ξανά ως παγκόσμιες δυνάμεις τις δεκαετίες του 1950 και του 1960 όχι με τον επανεξοπλισμό και εισβάλλοντας σε γειτονικές χώρες, όπως είχαν κάνει στις δεκαετίες του 1930 και του 1940, αλλά χτίζοντας με τις οικονομίες τους και το εμπόριό τους τον δρόμο τους προς τον πλούτο και την επιρροή. Κατά τη διάρκεια των πετρελαϊκών κρίσεων της δεκαετίας του 1970, χώρες όπως η Σαουδική Αραβία, το Ιράν και το Ιράκ είχαν ξαφνικά πολύ μεγαλύτερη επιρροή σε παίκτες στην παγκόσμια σκηνή, λόγω του ότι κατείχαν το πιο σημαντικό εμπόρευμα στον κόσμο.

- Οι διεθνείς πολιτικές δομές αντανakλούν την οικονομία.

Διακυβερνητικές Οργανώσεις που συστάθηκαν για να ρυθμίσουν τη διεθνή οικονομία μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, όπως το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο και η Παγκόσμια Τράπεζα, άρχισαν να κυριαρχούνται στη λήψη αποφάσεων από μία χώρα: τις Ηνωμένες Πολιτείες. Οι ΗΠΑ το 1947 αντιπροσώπευαν περίπου το ήμισυ της συνολικής οικονομικής παραγωγής στον κόσμο, ένα επίπεδο ανωτερότητας που δεν υπήρξε και δεν έχει επαναληφθεί ποτέ. Κατά συνέπεια, αυτοί οι οργανισμοί, μαζί με επείγοντες κανόνες συναλλαγών που θεσπίστηκαν υπό την αιγίδα της Γενικής Συμφωνίας για το Εμπόριο και τους Δασμούς (GATT), σχεδιάστηκαν για να προωθήσουν το οικονομικό συμφέρον των ΗΠΑ και την προώθηση περισσότερων εμπορικών ευκαιριών και πολιτικού ενδιαφέροντος για τη στήριξη του καπιταλιστικού κόσμου ενάντια στην απειλή της κομμουνιστικής επέκτασης. Η αναγνώριση του τρόπου λειτουργίας των διεθνών οργανισμών και του ότι οι κανόνες μπορούν να αντικατοπτρίζουν και να ενισχύσουν την εθνική οικονομική ισχύ, αντί να χρησιμεύουν για τη μείωση της σημασίας του κράτους, έδωσαν νέα ώθηση στη ρεαλιστική σκέψη στις Διεθνείς Σχέσεις με την εμφάνιση του Νεορεαλισμού (Burchill et al., 2009).

Ο Αμερικανός μελετητής Robert Gilpin παρέθεσε έναν - ακόμα ευρέως χρησιμοποιούμενο - βασικό ορισμό της Διεθνούς Πολιτικής Οικονομίας (ΔΠΟ) κατά μήκος της διαφοράς μεταξύ κράτους και αγοράς:

«Η παράλληλη ύπαρξη και αμοιβαία αλληλεπίδραση «κράτους» και «αγοράς» στο σύγχρονο κόσμο δημιουργεί «πολιτική οικονομία» (...) Ελλείπει του κράτους, ο μηχανισμός τιμών και οι δυνάμεις της αγοράς θα καθόριζαν το αποτέλεσμα των οικονομικών δραστηριοτήτων. Αυτό θα ήταν ο καθαρός κόσμος του οικονομολόγου. Ελλείπει της αγοράς, το κράτος ή το αντίστοιχο θα διαθέσει οικονομικούς πόρους· αυτός θα ήταν ο καθαρός κόσμος του πολιτικού επιστήμονα» (Gilpin, 1987).

Και οι δύο σφαίρες - κράτος και αγορά - υποτίθεται ότι λειτουργούν χωριστά, με διαφορετικές λειτουργικές λογικές. Ενώ η πολιτική της εξουσίας κυριαρχεί στο βασίλειο της πολιτικής, οι διαδικασίες της αγοράς καθοδηγούνται από οικονομικές επιταγές ή επιταγές αποτελεσματικότητας. Αντί να σκέπτεται κανείς με όρους σε χωριστές σφαίρες, η σύγχρονη ΔΠΟ μπορεί να οριστεί ως η ανάλυση της αλληλεπίδρασης της σχέσης μεταξύ της πολιτικής και της οικονομικής σφαίρας που περιλαμβάνει το κράτος και μη κρατικούς φορείς για το εθνικό και το διεθνές επίπεδο. Τα βασικά θέματα στη σύγχρονη

ΔΠΟ είναι είτε συγκεκριμένες περιοχές ζητημάτων όπως το διεθνές εμπόριο, η διεθνής χρηματοδότηση και η (οικονομική) ανάπτυξη ή ζητήματα κανονισμού πολιτικής υπό τον όρο της διακυβέρνησης (της διεθνούς οικονομίας). Παραδείγματα για συγκεκριμένους τομείς έρευνας είναι ο πολιτικός και θεσμικός καθορισμός των επιπτώσεων της εξωτερικής εμπορικής πολιτικής, οι άμεσες ξένες επενδύσεις σε πολιτικές διαδικασίες και θεσμούς και το ύψος της οικονομικής «ανάπτυξης» που παραχωρήθηκε από πολυμερείς οικονομικούς οργανισμούς σε αναπτυσσόμενες χώρες και οι πολιτικές επιπτώσεις της παγκοσμιοποίησης των οικονομικών των κρατών (Cohn, 2009).

Τρεις είναι οι κύριες βασικές θεωρητικές προσεγγίσεις των διεθνών οικονομικών σχέσεων: Ρεαλισμός / Οικονομικός εθνικισμός / Μερκαντιλισμός, (Οικονομικός) Φιλελευθερισμός και Ιστορικός δομισμός/Μαρξισμός (Gilpin, 1987). Ωστόσο, πρόσφατες θεωρητικές και εμπειρικές εξελίξεις έχουν αντικαταστήσει αυτές τις τόσο έντονες διαιρέσεις μεταξύ των τριών σχολών σκέψης. Μέσα από κοινή χρήση σημαντικών οντολογικών και επιστημολογικών παραδοχών, ρεαλιστικοί μελετητές αγκάλιασαν όλο και περισσότερο την ορθολογιστική, «επιστημονική» μεθοδολογία που προέρχεται από τα νεοκλασικά οικονομικά, ενώ φιλελεύθεροι έφτασαν να εκτιμήσουν τη συνάφεια της εξουσίας και της δομικής αναρχίας για την ανάλυση της διεθνούς (οικονομικής) συνεργασίας. Το αποτέλεσμα ήταν η ηγεμονία μιας συγκεκριμένης μεταθεωρητικής προσέγγισης της ΔΠΟ στις Ηνωμένες Πολιτείες (Μανώλη & Μάρης, 2015).

1.2. Η ιστορία της Διεθνούς Πολιτικής Οικονομίας

Αν και μπορεί να μην υπήρξε ένας αναγνωρισμένος ακαδημαϊκός κλάδος, υπήρχε, φυσικά, μια «Διεθνής Πολιτική Οικονομία» πολύ πριν από τη δεκαετία του 1970. Το διεθνές εμπόριο έχει συνδέσει τις χώρες από την αρχαιότητα και, από τον 15ο και 16ο αιώνα, είναι δυνατόν να βλέπουν τέτοιες εμπορικές ανταλλαγές ως σαφώς πολιτικές και οικονομικές, καθώς η παγκόσμια αγορά έγινε πιο αλληλένδετη και πιο ανταγωνιστική σύμφωνα με την πρόοδο των μεταφορών και την ιδέα της κατακερματισμού των ανθρώπων σε κράτη (Dunne et al., 2010).

Στον πρώιμο σύγχρονο κόσμο του 16ου και 17ου αιώνα οι οικονομικές πολιτικές των μεγάλων εξουσιών και το συνολικό οικονομικό σύστημα αναφέρονται συχνά με τον όρο «μερκαντιλισμός». Ο μερκαντιλισμός είναι ένας όρος που μπορεί επίσης να χρησιμοποιηθεί σήμερα για να αναφέρεται σε ορισμένες κυβερνητικές πολιτικές αλλά, στην Εποχή του Μερκαντιλισμού, ήταν πραγματικά η μόνη προσέγγιση που ήταν σε λειτουργία. Κατά τη διάρκεια αυτής της φάσης της ιστορίας, οι διεθνείς οικονομικές σχέσεις πραγματοποιήθηκαν σε μεγάλο βαθμό στο πλαίσιο του ιμπεριαλισμού. Ένας μικρός αριθμός κρατών έλεγχε το μεγαλύτερο μέρος του κόσμου τόσο πολιτικά, όσο και οικονομικά. Εξ ου και αυτές οι χώρες, όπως η Βρετανία, η Γαλλία, η Ισπανία, η Πορτογαλία, η Ολλανδία και η Τουρκία κατασκεύασαν τα δικά τους διεθνή οικονομικά συστήματα στα οποία εισήγαγαν ό,τι χρειαζόνταν από τις αποικίες τους, ενώ χρησιμοποιούν επίσης αυτές τις περιοχές ως αγορές για τις δικές τους πλεονασματικές εξαγωγές (Elman & Elman, 2003).

Παρακάτω υπάρχει ένα ενδεικτικό χρονοδιάγραμμα της ΔΠΟ:

- 1500 – 1780: Εποχή του Μερκαντιλισμού
- 1780+: Βιομηχανική Επανάσταση
- 1815 – 1873: Εποχή του Φιλελευθερισμού
- 1819: Υιοθέτηση από Μ. Βρετανία του Κανόνα του Χρυσού
- 1860 Συνθήκη Cobden-Chevalier- Γαλλο-βρετανική συμφωνία προς απελευθέρωση του διμερούς εμπορίου.
- 1866: Λατινική Νομισματική Ένωση
- 1873- 1945: Επιστροφή του Μερκαντιλισμού
- 1929: Οικονομικό «Κραχ» - Μεγάλη Ύφεση
- 1931 Κατάρρευση του Προτύπου του Χρυσού
- 1944: Διεθνής Φιλελεύθερη Οικονομική Τάξη
- 1944: Διάσκεψη του Bretton Woods
- 1947: Θέση σε ισχύ της GATT
- 1971: Κατάρρευση του νομισματικού συστήματος του Bretton Woods
- 1973-9: Πετρελαϊκές Κρίσεις
- 1995: Ίδρυση του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου (ΠΟΕ)
- 1997-9: Χρηματοπιστωτική κρίση της Ανατολικής Ασίας
- 2008 -10: Παγκόσμια χρηματοπιστωτική κρίση και ύφεση

Ο μερκαντιλισμός επανήλθε στο προσκήνιο στις αρχές του 20ου αιώνα στο πλαίσιο των παγκόσμιων στρατιωτικών συγκρούσεων και των εξτρεμιστικών ιδεολογιών που εμφανίστηκαν εκείνη την εποχή. Μια αναβίωση στις διεθνείς σχέσεις μεταξύ των μεγάλων δυνάμεων και της φιλελεύθερης σκέψης εμφανίστηκαν ξανά στη δεκαετία του 1920, στον απόηχο της φρίκης του Μεγάλου Πολέμου, αλλά μια πιθανή νέα εποχή οικονομικής και πολιτικής παγκοσμιοποίησης σταμάτησε (Burchill et al., 2009).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΒΑΣΙΚΕΣ ΘΕΩΡΗΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ

2.1. Οικονομικός Εθνικισμός/ Ρεαλισμός/ Μερκαντιλισμός

Ο μερκαντιλισμός αναφέρεται στην παραδοσιακή, και ακόμη σημαντική, προσέγγιση της ΔΠΟ στην οποία ο Οικονομικός Φιλελευθερισμός εμφανίστηκε ως πρόκληση. Αν και έφτασε στο δικό του ύψος στα τέλη του Μεσαίωνα, στην Αρχαία Ελλάδα ο Πλάτων υποστήριζε την στρατηγική αυτοεξυπηρέτησης για την εύνοια των εξαγωγών έναντι των εισαγωγών, με τη διευκόλυνση της παραγωγής έναντι του ανταγωνισμού, ώστε να μπορεί να συσσωρεύεται πλούτος (Μάρδας, 2006).

Η κυβέρνηση πρέπει να εμπλακεί στο διεθνές εμπόριο

Σε άμεση αντίθεση με τους Οικονομικούς Φιλελεύθερους, οι μερκαντιλιστές υποστηρίζουν ότι οι κυβερνήσεις πρέπει να εμπλέκονται σε θέματα διεθνούς εμπορίου προκειμένου να προστατεύσουν τα συμφέροντα του κράτους και των πολιτών τους. Ο μερκαντιλισμός στη ΔΠΟ μοιράζεται την ίδια συντηρητική λογική του ρεαλισμού ότι ο κόσμος είναι άναρχος και τα κράτη είναι, εξ ανάγκης, ιδιοτελή. Εάν υιοθετηθεί αυτή η νοοτροπία, δεν μπορεί ένα κράτος να εμπιστευτεί άλλα κράτη να εκπληρώσουν το δικό τους συγκριτικό πλεονέκτημα και διαπραγματεύονται δεδομένου ότι θα μπορούσαν εύκολα να αλλάξουν το εμπόριο τους σε άλλη χώρα ή να εκμεταλλευτούν την ευκαιρία να θυσιάσουν τους πόρους. Οικονομικά οι πόροι ενός κράτους αποτελούν βασική πηγή της δύναμής του και δεν πρέπει να υπόκεινται στις ιδιοτροπίες της διεθνούς αγοράς. Μια κυβέρνηση πρέπει να φροντίσει να εξασφαλίσει όσους περισσότερους πόρους μπορεί και να τους προστατέψει. Ως εκ τούτου, ο μερκαντιλισμός υποστηρίζει τον περιορισμό των εισαγωγών στα απολύτως απαραίτητα (σημαντικά αγαθά που δεν μπορεί να τα παράγει μια χώρα μόνη της) ενώ εξάγει ό,τι μπορεί προκειμένου να επωφεληθεί από αυτό (Αγιομυργιανάκης και συν., 2006).

Η διεθνής οικονομία είναι ανταγωνιστική και όχι συνεργάσιμη

Οι μερκαντιλιστές απορρίπτουν την έννοια του συγκριτικού πλεονεκτήματος λόγω της πιο απαισιόδοξης αντίληψής τους για την ανθρώπινη φύση και τη συμπεριφορά των κυβερνήσεων. Στην σκληρά ανταγωνιστική αρένα του διεθνούς πολιτικού συστήματος τα «συλλογικά αγαθά» δεν θα αποκτηθούν ποτέ, και θα υπάρχουν ηττημένοι και νικητές.

Οι κυβερνήσεις λοιπόν θα πρέπει να «ικετεύουν τον γείτονά σου» και δικαίως να επικεντρωθούν στο να διασφαλίσουν ότι δεν θα ανήκουν στους χαμένους. Ενώ η λογική ότι το ελεύθερο εμπόριο οδηγεί σε περισσότερο εμπόριο και αγαθά, δεν είναι καθόλου βέβαιο ότι όλοι οι συμμετέχοντες στην παγκόσμια οικονομία θα κερδίσουν από αυτή την αύξηση. Ορισμένα κράτη κινδυνεύουν να δουν τις εγχώριες βιομηχανίες τους να αποδυναμωθούν περαιτέρω χωρίς να είναι σε θέση να ανταγωνιστούν τα μεγαλύτερα, αλλά και τα μεγαλύτερα κράτη θα αποδυναμωθούν βρίσκοντας τον εαυτό τους ανίκανο να ανταγωνιστεί με χαμηλότερες τιμές αγαθών από φτωχότερες χώρες με χαμηλότερες τιμές μισθών και χαλαρές συνθήκες εργασίας (Νικολόπουλος & Σπυριούνη, 2008).

Αυτάρκεια

Οι απαισιόδοξες παραδοχές της ανθρώπινης φύσης και της πολιτειακής συμπεριφοράς που στηρίζουν τον μερκαντιλισμό σημαίνει επίσης ότι υποστηρίζουν ότι οι κυβερνήσεις συγκρατούν ό,τι έχουν και προσπαθούν να μειώσουν την εξάρτηση από άλλα κράτη. Μια ακραία εκδήλωση αυτάρκειας είναι η πολιτική που είναι γνωστή ως αυταρχικότητα, που είναι η επιδίωξη της απόλυτης αυτοδυναμίας. Αυτό, φυσικά, θα ήταν ξεκάθαρο για κυβερνήσεις χωρών που διαθέτουν όλους τους φυσικούς πόρους που θα μπορούσαν να επιθυμούν, αλλά στην πράξη, αυτό δεν επιτεύχθηκε ποτέ. Οι προσπάθειες για την επίτευξη αυτάρκειας έτειναν έτσι να συνδέονται με κράτη που οδηγούνται από υπερεθνικιστικές ιδεολογίες (εξ ου και η άνοδος του φασισμού και του ναζισμού) (Burchill et al., 2009).

Προστατευτισμός και ασφάλεια

Η πιο εξέχουσα μορφή μερκαντιλισμού/ρεαλισμού στον σύγχρονο κόσμο είναι ο προστατευτισμός, ο οποίος αναφέρεται σε μια ποικιλία οικονομικών πολιτικών και μέτρων που εφαρμόζουν οι κυβερνήσεις για την προστασία των εγχώριων βιομηχανιών από τον ξένο ανταγωνισμό (Νικολόπουλος & Σπυριούνη, 2008). Σήμερα, ο ρεαλισμός συνδέεται με τον όρο «Ηγεμονική σταθερότητα», με έμφαση στον ρόλο του «ηγεμόνα», εκείνου δηλαδή που έχει τον κύριο ρόλο στα πλαίσια της διεθνούς συνεργασίας, όπως στις μέρες μας οι Η.Π.Α. Για τον ρεαλισμό, το μεγαλύτερο όφελος κατά τις διεθνείς σχέσεις το έχει το πιο ισχυρό κράτος. Με άλλα λόγια, σύμφωνα με τον ρεαλισμό, το διεθνές σύστημα είναι άναρχο και το κράτος αποτελεί την κυρίαρχη συλλογική οντότητα

η οποία αποσκοπεί στην ικανοποίηση των συμφερόντων της μέσα από την επιδίωξη της εξασφάλισης της ισχύος της, ενώ οι μη κρατικοί δρώντες (σε εθνικό και υπερεθνικό επίπεδο) λειτουργούν εντός του πλαισίου που ορίζεται σαφώς από τις κρατικές πολιτικές (Χρυσομαλλίδης, 2020).

Σύμφωνα με τους ρεαλιστές, τα κράτη αποτελούν ορθολογικούς δρώντες, εξετάζοντας την ωφέλεια που έχει το ισχυρό σε σύγκριση με αυτή που έχει το πιο αδύναμο από αυτό, και στοχεύοντας στη όσο το δυνατόν μεγιστοποίηση των ωφελειών του, έναντι του κόστους με το οποίο θα επιβαρυνθεί. Για τον ρεαλισμό, οι διεθνείς συνεργασίες-σχέσεις αποτελούν «παιγνίο μηδενικού αθροίσματος» διότι δεν δημιουργούνται οφέλη και ευμάρεια συνολικά για τις κοινωνίες, αλλά αντιθέτως, τα κέρδη της μιας πλευράς ισούνται με τις απώλειες μιας άλλης πλευράς (Cohn, 2009). Γι' αυτόν τον λόγο, θεωρείται ότι το παιχνίδι μηδενικού αθροίσματος ως προς τις διεθνείς σχέσεις συνδέεται με το «δίλημμα ασφάλειας», σύμφωνα με το οποίο οι ενέργειες στις οποίες προβαίνουν τα κράτη προκειμένου να διασφαλίσουν την ασφάλειά τους, αυξάνουν την ανασφάλεια των άλλων (κρατών). Τέλος, πολύ σημαντική για τον οικονομικό εθνικισμό είναι η διασφάλιση της στρατηγικής αυτάρκειας, ως ένα κατά το δυνατόν εφικτό σημείο, ασφαλώς (Burchill et al., 2009).

2.2. Οικονομικός φιλελευθερισμός

Ο οικονομικός φιλελευθερισμός εμφανίστηκε στην εποχή της εκβιομηχάνισης και του διαφωτισμού ως ένας κλάδος του ευρύτερου πολιτικού και φιλοσοφικού φιλελεύθερου κινήματος που σάρωσε τη Δυτική Ευρώπη και Βόρεια Αμερική. Σύμφωνα με τον οικονομικό φιλελευθερισμό, με κύριο εκφραστή και θεωρητικό εκπρόσωπο τον Adam Smith, μέσα από το έργο του *Ο Πλούτος των Εθνών*, οι νόμοι της οικονομίας θα πρέπει να εφαρμόζονται όπως οι «φυσικοί νόμοι», και στην περίπτωση της Οικονομίας, οι τελευταίοι εκφράζονται μέσα από τη φυσική ισορροπία της προσφοράς – ζήτησης, που προκύπτει μέσα από την ελεύθερη λειτουργία της αγοράς. Στον οικονομικό φιλελευθερισμό, το βάρος δίδεται στο άτομο, καθώς θεωρείται ότι μέσα από τη μεγιστοποίηση της ωφέλειας του ατόμου (ωφελμισμός) θα επιτευχθεί και η μέγιστη ωφέλεια για το κοινωνικό σύνολο, ενώ παράλληλα κυριαρχεί η έντονη αμφισβήτηση του ρόλου του Κράτους στην οικονομία, συγκεκριμένα υποστηρίζεται ότι ο κρατικός παρεμβατισμός και ο εν γένει ρόλος του Κράτους στην οικονομία θα πρέπει να είναι όσο το δυνατόν πιο περιορισμένος («κράτος νυχτοφύλακας»).

Ελεύθερο εμπόριο

Όπως έχει ήδη συζητηθεί, ο Οικονομικός Φιλελευθερισμός είναι στα θεμέλιά του η πίστη στο ελεύθερο εμπόριο. Αυτό σημαίνει ελαχιστοποίηση της κυβερνητικής εμπλοκής στις υποθέσεις του διεθνούς εμπορίου, ώστε οι επιχειρήσεις να μην περιορίζονται να εξάγουν τα αγαθά τους και οι εισαγωγές από άλλες χώρες να μην περιορίζονται από προστατευτικά μέτρα (Αγιομυργιανάκης και συν., 2006). Ως προς το διεθνές εμπόριο, ο οικονομικός φιλελευθερισμός, όπως αρχικά εκφράστηκε μέσα από τις κλασσικές θεωρίες περί διεθνούς εμπορίου (Adam Smith: Θεωρία του απόλυτου πλεονεκτήματος και David Ricardo: Θεωρία του συγκριτικού πλεονεκτήματος), υποστηρίζει ότι η φιλελευθεροποίηση των εμπορικών σχέσεων έχει θετική επίδραση στο διεθνές εμπόριο και μάλιστα συμβάλλει στην επίτευξη της παγκόσμιας «καντιανής» ειρήνης, μέσα από την απόρριψη των δεσμών του κυβερνητικού προστατευτισμού (Μπαμπανάσης, 1993). Μετά το Β'ΠΠ, με την έντονη υποστήριξη των ανοιχτών αγορών από μέρους των Η.Π.Α και στις αρχές του 1970, αλλά κυρίως τη δεκαετία του '80, ο οικονομικός φιλελευθερισμός επικράτησε στις διεθνείς οικονομικές σχέσεις, ύστερα και από την επικράτηση της «νέας δεξιάς» και το ρεύμα του «νεοφιλελευθερισμού» σε Η.Π.Α και Μ.

Βρετανία, όπου πραγματοποιήθηκε η ελεύθερη διακίνηση κεφαλαίων, όπως επίσης και αναδείχθηκαν οι διεθνείς οργανισμοί και οι πολυμερείς συμφωνίες ως οι κύριοι διαχειριστές της διεθνούς αγοράς. Είναι κοινή παραδοχή στον φιλελευθερισμό ότι η επιδίωξη της μέγιστης ελευθερίας και της διασφάλισης της ειρήνης (βασικές αρχές του), επιτυγχάνονται μέσα από τις διεθνείς συνεργασίες, και επομένως το διεθνές εμπόριο δίδει μία πολύ πρόσφορη οδό προς αυτή την κατεύθυνση. Επιπλέον, μέσω των διεθνών αυτών συνεργασιών υποστηρίζεται ότι αποφεύγεται σε μεγάλο βαθμό η πιθανότητα εξαπάτησης μεταξύ των συμβαλλόμενων μερών, επομένως ενθαρρύνεται η σύναψη συνεργασιών μιας και αυτές προβλέπεται να οδηγούν προς τη βέλτιστη ικανοποίηση των συμφερόντων όλων των μερών (οι διεθνείς σχέσεις αποτελούν «παίγνιο θετικού αθροίσματος», καθότι δημιουργούνται οφέλη για όλες τις κοινωνίες) . Τέλος, η σύναψη διμερών ή πολυμερών συμφωνιών στη βάση του διεθνούς εμπορίου εξασφαλίζει την τήρηση των κανόνων από όλα τα εμπλεκόμενα μέρη, όπως επίσης και την αποφυγή της ύπαρξης των «free-riders» (Cohn, 2009).

Αόρατο χέρι

Ο Άνταμ Σμιθ επεξηγεί τη διατριβή του ότι η απελευθέρωση του διεθνούς εμπορίου ωφέλησε όλους με τη μεταφορά του «αόρατου χεριού». Το αόρατο χέρι αναφέρεται σε αυτό που είναι γνωστό ως «δυνάμεις της αγοράς», που σημαίνει τον τρόπο με τον οποίο λειτουργούν οι επιχειρήσεις και την απουσία της κυβερνητικής παρέμβασης από το εμπόριο. Σε μια ευθεία αντιπαράθεση με τους συντηρητικούς (και μερκαντιλιστές), σύμφωνα με τους οποίους μια άναρχη οικονομία οδηγεί σε αναρχία και εκμετάλλευση, καθώς πλουτίζουν τα άπληστα άτομα τους εαυτούς τους, χωρίς να λαμβάνουν υπόψη τα βάσανα που μπορεί να επιφέρει στους άλλους, το αόρατο χέρι υποστηρίζει ότι η κοινωνία θα ήταν καλύτερη χωρίς κρατική παρέμβαση γιατί αυτό είναι που στρεβλώνει τη φυσική τάση των ανθρώπων να συνεργάζονται, να ανταλλάσσουν αγαθά και να βγάζουν χρήματα (Αγιομυργιανάκης και συν., 2006).

Ένα σημαντικό ερώτημα για τη ΔΠΟ είναι: Γιατί να συμμετέχουμε στο διεθνές εμπόριο; Στο έργο του «On the Principles of Political Economy and Taxation», ο Άγγλος David Ricardo (1821) βασίστηκε στην υποστήριξη του Smith για το διεθνές εμπόριο. Σε αυτό το έργο, ο Ricardo σκιαγράφησε τη θεωρία του συγκριτικού κόστους (συγκριτικό πλεονέκτημα), τον ακρογωνιαίο λίθο της εμπορικής θεωρίας μέχρι σήμερα. Η κοινή άποψη ήταν ότι τα κράτη συναλλάσσονται μεταξύ τους όταν κάποιος έχει απόλυτο

πλεονέκτημα στην παραγωγή κάτι και ο εμπορικός εταίρος έχει απόλυτο πλεονέκτημα στην παραγωγή κάτι άλλου. Η ιδέα του Ricardo ήταν ότι ακόμα κι αν μια χώρα παρήγαγε και κρασί και ύφασμα για παράδειγμα πιο φθηνά από μια άλλη, εξακολουθεί να ήταν λογικό για τις χώρες να ειδικεύονται και να εξάγουν αυτό το αγαθό που είχε το μεγαλύτερο πλεονέκτημα στην παραγωγή (Daddow, 2009).

Η έννοια του αόρατου χεριού υπογραμμίζεται εδώ από τη θεωρία του Ricardo, επεξηγώντας γιατί το ελεύθερο εμπόριο επιφέρει πιο πολύ πλούτο για όλα τα έθνη: Διότι, εάν δεν καταστρατηγηθεί από την κρατική παρέμβαση στο εμπόριο, σε ένα σύστημα ελεύθερων διεθνών εμπορικών σχέσεων, τα κράτη μπορούν να επικεντρωθούν σε αυτό που είναι καλοί στο να παράγουν αντί να προσπαθούν να παράγουν τα πάντα, αφού μπορούν ελεύθερα να εισάγουν αγαθά που παράγονται πιο αποτελεσματικά αλλού (Αγιομυργιανάκης και συν., 2006).

Ένα άλλο ερώτημα σχετικά με την εγκυρότητα του συγκριτικού πλεονεκτήματος εγείρεται από τη στρατηγική εμπορική θεωρία. Οι James Brander και Barbara Spencer (1985) έδειξαν πώς η προστασία μέσω των επιδοτήσεων «θα άλλαζε τις αρχικές συνθήκες του παιχνιδιού που παίζουν οι επιχειρήσεις» και θα έκανε μια επιχείρηση πιο κερδοφόρα. Με τη σωστή βαθμονόμηση της προστασίας —όχι πάρα πολύ, ούτε πολύ λίγο— οι καταστάσεις, σύμφωνα με τη στρατηγική εμπορική θεωρία, μπορούν να οδηγήσουν σε μια ισορροπία που μπορεί από κοινού να μην είναι βέλτιστη, αλλά η χώρα που προστατεύει εξακολουθεί να κερδίζει επειδή η εταιρεία της είναι σε θέση να κερδίσει περισσότερο. Αν και η θεωρία του στρατηγικού εμπορίου μοιράζεται ορισμένα στοιχεία με την εμπορική υποστήριξη για την προστασία της βρεφικής βιομηχανίας, όσοι υποστηρίζουν τη στρατηγική εμπορική θεωρία τοποθετούνται σε ένα φιλελεύθερο μοντέλο και αναζητούν επίπεδα που παρέχουν τα καλύτερα δυνατά οφέλη). Ορισμένοι μελετητές προτείνουν ότι η θεωρία του στρατηγικού εμπορίου είναι πιο χρήσιμη όταν εξετάζονται οι προκλήσεις που αντιμετωπίζουν οι βιομηχανίες: όταν υπάρχουν μεγάλες οικονομίες κλίμακας, υψηλές καμπύλες μάθησης και προηγμένες παραγωγικές διαδικασίες έντασης γνώσης. Ωστόσο, ο Paul Krugman και άλλοι προσφέρουν μια προειδοποιητική σημείωση. Τα οφέλη της θεωρίας του στρατηγικού εμπορίου πέφτουν κυρίως στην προστατευόμενη επιχείρηση ή βιομηχανία και όχι στην εγχώρια οικονομία. Το συνολικό κόστος είναι πιθανό να υπερβαίνει τα οφέλη, ειδικά όταν ο προστατευτισμός οδηγεί σε εμπορικό πόλεμο (Krugman, 1994).

2.3. Μαρξισμός – Ιστορικός Δομισμός

Δεδομένης της πτώσης της σοβιετικής αυτοκρατορίας και του γεγονότος ότι τα κομμουνιστικά κράτη έχουν επιμείνει από το τέλος του Ψυχρού Πολέμου (όπως η Κίνα και το Βιετνάμ) και έχουν αγκαλιάσει τον καπιταλισμό των διεθνών πολιτικών, θα μπορούσε κανείς να συμπεράνει ότι ο μαρξισμός βρισκόταν σε παρακμή της Διεθνούς Πολιτικής Οικονομίας. Η παγκόσμια οικονομία στο σύνολό της διέπεται από εκμεταλλευτικές συνθήκες εργασίας (για τις οποίες έγραψε ο Μαρξ σε σχέση με τις βιομηχανικές χώρες) που έχουν γίνει πιο εμφανείς σε παγκόσμιο επίπεδο (Μπαμπανάσης, 1993).

Οι μαρξιστικές προσεγγίσεις στις Διεθνείς Σχέσεις, που διερευνήθηκαν σε μεγαλύτερο βάθος υποθέτουν ότι οι παγκόσμιες οικονομικές δομές είναι οι κύριοι καθοριστικοί παράγοντες της διεθνούς πολιτικής συμπεριφοράς. Οι μαρξιστές συμφωνούν με τους ρεαλιστές/μερκαντλιστές ότι η καπιταλιστική οικονομία είναι ένα «παιχνίδι μηδενικού αθροίσματος» με ηττημένους και νικητές, και ότι δεν καταλήγουν όλοι ωφελημένοι, όπως υποστηρίζουν οι φιλελεύθεροι. Ως εκ τούτου, οι θεωρητικοί της εξάρτησης έχουν υποστηρίξει ότι οι κυβερνήσεις των χωρών «μηδέν» (δηλαδή ηττημένων) υιοθετούν προστατευτικά μέτρα για να σωθούν από την εκμετάλλευση. Ωστόσο, καθώς οι νεομαρξιστικές προσεγγίσεις έχουν εξελιχθεί και η οικονομική παγκοσμιοποίηση έχει ενταθεί, η έμφαση μετατοπίστηκε στο να δει τον ανταγωνισμό στην παγκόσμια οικονομία ως όχι μεταξύ κρατών αλλά μεταξύ διακρατικών τάξεων που «έχουν» και «δεν έχουν». Οι νεομαρξιστές βλέπουν ότι κατά τη Διεθνή Πολιτική Οικονομία η παγκόσμια αστική τάξη εκμεταλλεύεται συστηματικά την παγκόσμια εργατική τάξη, γεγονός που δημιουργεί ταξική σύγκρουση. Η ταξική αυτή σύγκρουση στηρίζεται στη θεώρηση των μαρξιστών ότι στον καπιταλισμό, οι ιδιώτες ιδιοκτήτες των μέσων παραγωγής αποσπών υπεραξία από τους μισθωτούς εργάτες, και οι ιδιοκτήτες μετατρέπουν αυτή την υπεραξία σε κεφάλαιο το οποίο επενδύεται σε νέα μέσα παραγωγής (Cohn, 2009).

Ο Μαρξ, γράφοντας στα μέσα του 19ου αιώνα, συνδύασε τη φιλοσοφική έρευνα της πολιτικής οικονομίας με τον ακτιβισμό. Έβλεπε έναν κόσμο που άλλαζε από τη βιομηχανική ανάπτυξη, στον οποίο οι εργάτες υπόκεινταν όλο και περισσότερο όχι μόνο στην εξουσία του κράτους αλλά και στον έλεγχο του καπιταλιστή. Ο Μαρξ προσάρμοσε τη διαλεκτική του Χέγκελ στον υλικό κόσμο, βλέποντας τις αντιφάσεις μέσα στον

καπιταλισμό να οδηγούν την αλλαγή, η οποία περίμενε να οδηγήσει σε επαναστατικό μετασχηματισμό της κοινωνίας με ανατροπή του καπιταλιστικού συστήματος και αναδιανομή του πλούτου και της ισχύος (Κωττής Χ. Γιώργος, 2008). Ωστόσο, κατά τον Λένιν, το καπιταλιστικό σύστημα κατάφερε να επιβιώσει λόγω του ιμπεριαλισμού των ανεπτυγμένων χωρών μέσω της αποικιοκρατίας. Κατάφερε, επομένως, να επιβιώσει επειδή τα μητροπολιτικά βιομηχανικά ανεπτυγμένα κέντρα είχαν δημιουργήσει αποικίες σε φθηνές αγροτικές περιοχές, με στόχο να εξασφαλίζουν με αυτό τον τρόπο (οι βιομήχανοι) την αγορά των πλεονασμάτων τους από αυτές και, παράλληλα, να τις εκμεταλλεύονται ως πηγή φθηνών γεωργικών προϊόντων και πρώτων υλών για τη βιομηχανική παραγωγή των προϊόντων τους (Μανώλη, 2015).

Για τον Marx η έννοια της αλλοτριωμένης αυτής εργασίας αποτελεί οριστικό στοιχείο στο καπιταλιστικό σύστημα. Ο καταμερισμός της εργασίας σε μια βιομηχανοποιούμενη κοινωνία σήμαινε ότι οι εργάτες δεν θα είχαν άλλη επιλογή από το να πουλήσουν την εργατική τους δύναμη ως εμπόρευμα για να επιβιώσουν. Επιπλέον, η αποξένωση της εργασίας οδήγησε στη συσσώρευση της «υπεραξίας»/κέρδους που προέκυψε στον καπιταλιστή, όταν η τιμή ενός αγαθού υπερέβαινε τους μισθούς που πλήρωνε ο καπιταλιστής στον εργάτη για την παραγωγή του. Ο μισθωτός εργάτης θα κέρδιζε μόνο αρκετά για την επιβίωσή του, αλλά ο καπιταλιστής θα μπορούσε να πάρει το πλεόνασμα, το οποίο θα ήταν πολύ μεγαλύτερο από αυτό που χρειάζεται για την καθαρή επιβίωσή του (Marx, 1983).

Τέλος, κατά τους Marx και Engels, το κράτος αποτελεί φορέα και αντανάκλα τα συμφέροντα της κυρίαρχης (καπιταλιστικής) τάξης, από τον έλεγχο της οποίας σε βάθος χρόνου αδυνατεί να ξεφύγει. Οι οργανικοί μαρξιστές στήριζαν τη θέση τους αυτή επισημαίνοντας τις προσωπικές σχέσεις μεταξύ επιχειρήσεων και κρατικών λειτουργών, τονίζοντας ότι τις θέσεις εξουσίας του κρατικού συστήματος τις καταλαμβάνουν πρόσωπα που προέρχονται από τον επιχειρηματικό κόσμο. Ωστόσο, η άποψη αυτή δέχθηκε κριτική από τους δομικούς μαρξιστές, οι οποίοι υποστήριζαν ότι το κράτος διατηρεί μια σχετική αυτονομία από την άρχουσα τάξη, χωρίς να του ασκείται άμεση πίεση από αυτήν, επιτυγχάνοντας (το κράτος) να εξασφαλίζει οφέλη σε όλες τις κοινωνικές ομάδες, συμπεριλαμβανομένης και της εργατικής, μέσω της παροχής πρόνοιας και επιδομάτων, ώστε, κρατώντας τις ικανοποιημένες, να ικανοποιείται, ως απώτερος στόχος και σε αυτή την περίπτωση, η διατήρηση του καπιταλισμού (Cohn,

2009). Καθίσταται, επομένως, αντιληπτό, από τα παραπάνω, ότι και στον ιστορικό δομισμό/μαρξισμό, όπως και στον φιλελευθερισμό, η οικονομία υπερέχει της πολιτικής.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΔΙΕΘΝΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΙ ΘΕΩΡΙΕΣ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΕΜΠΟΡΙΟΥ

Η Διεθνής Οικονομική (το διεθνές οικονομικό σύστημα εν γένει) συνίσταται, πρώτον, στο νομισματικό σύστημα, που πραγματεύεται τις συναλλαγματικές σχέσεις μεταξύ δύο ή περισσότερων χωρών και που αφορά τους χειρισμούς για τον επηρεασμό των συναλλαγματικών ισοτιμιών των χωρών, κάνοντας ονομαστικές μεταφορές εισοδήματος από τη μία χώρα στην άλλη. Στο επίπεδο των νομισματικών σχέσεων είχε κυριαρχήσει η άποψη ότι οι ισοτιμίες των νομισμάτων έπρεπε να είναι προσδεδεμένες σε κάποιο πολύτιμο μέταλλο, που παλαιότερα θεωρούνταν ότι βρίσκονταν σε τόσο μεγάλη αφθονία που ήταν σε θέση να χρησιμοποιούνται και ως καταναλωτικά αγαθά (χρηστικός ρόλος), αλλά και ως μέσα ανταλλαγής (διαμεσολαβητικός ρόλος). Η Διεθνής Οικονομική συνίσταται επίσης στους εμπορικούς όρους (δασμοί, ποσοστώσεις, επιδοτήσεις, τεχνικά/διοικητικά μέτρα και λοιπά μέτρα προστατευτισμού), έτσι όπως τίθενται θεσμικά κατά τις διμερείς και πολυμερείς συμφωνίες μεταξύ των κρατών και οι οποίοι όριζαν τις εμπορικές σχέσεις και συναλλαγές μεταξύ τους. Η μεταβολή των εμπορικών όρων έχει ως συνέπεια την μεταβολή των τιμών και του κόστους συναλλαγής, με αποτέλεσμα την ταχεία απόσπαση του πλεονάσματος της μίας χώρας από κάποια άλλη (Μανώλη & Μάρης, 2015).

3.1. Διεθνές εμπόριο

Όσον αφορά το διεθνές εμπόριο, ο βασικός λόγος ύπαρξής του θεωρείται διαχρονικά η αδυναμία των κρατών να ικανοποιήσουν τις βασικές ανάγκες των πολιτών τους σε βασικά αγαθά και υπηρεσίες, λόγω έλλειψης αυτάρκειας των τελευταίων στο εγχώριο περιβάλλον, γεγονός που ωθεί τα κράτη να εισάγουν όσα αγαθά αδυνατούν να παράγουν. Στη σημερινή εποχή, οι συναλλαγές μεταξύ των κρατών εξυπηρετούν και συμβάλλουν, πέρα από τον παραπάνω λόγο, ως προς την εκμετάλλευση του συγκριτικού πλεονεκτήματος που έχουν κατά την παραγωγική διαδικασία τα κράτη (κατά την ανταλλαγή προϊόντων μέσω διακλαδικού εμπορίου), καθώς επίσης και ως προς την ωφέλεια που λαμβάνουν από τις οικονομίες κλίμακας (κατά την ανταλλαγή προϊόντων μέσω ενδοκλαδικού εμπορίου) (Krugman & Obstfeld, 2011).

3.2. Κλασσικές θεωρίες διεθνούς εμπορίου

Σύμφωνα με τη θεωρία του «απόλυτου πλεονεκτήματος» του Adam Smith, προκειμένου να αποφέρει το μεγαλύτερο όφελος η σύναψη εμπορικών σχέσεων μεταξύ διαφορετικών χωρών θα πρέπει οι χώρες να πραγματοποιούν εξειδίκευση της παραγωγής στις δραστηριότητες/κλάδους που εμφανίζουν την υψηλότερη παραγωγικότητα. Μια χώρα έχει απόλυτο πλεονέκτημα στην παραγωγή ενός αγαθού σε σχέση με μια άλλη χώρα εάν χρησιμοποιεί λιγότερους πόρους για να παράγει αυτό το αγαθό. Ο Smith υποστήριξε ότι το εμπόριο μεταξύ χωρών δεν πρέπει να ρυθμίζεται ή να περιορίζεται από κυβερνητική πολιτική ή παρέμβαση. Δήλωσε ότι το εμπόριο πρέπει να ρέει φυσικά σύμφωνα με τις δυνάμεις της αγοράς. Η εικόνα 1 δείχνει πόσες μονάδες εργασίας απαιτούνται σε δυο χώρες για την παραγωγή ενός κιλού σιταριού και ενός μέτρου υφάσματος. Η χώρα Α έχει απόλυτο πλεονέκτημα (μικρότερο κόστος παραγωγής) στο σιτάρι και η χώρα Β στο ύφασμα, οπότε κάθε χώρα θα εξειδικευθεί σε αυτά τα προϊόντα.

	Κοστος παραγωγής σε μονάδες εργασίας ανα μονάδα προϊόντος	
Χώρα	Σιτάρι	Υφασμα
A	10	20
B	20	10

Εικόνα 1. Απόλυτο Πλεονέκτημα (Πηγή: Πανεπιστήμιο Αθηνών, Τμήμα Οικονομικών Επιστημών, Διεθνής Οικονομική, έτος 2011-2012

Από την άλλη μεριά, με βάση τη θεωρία του «συγκριτικού πλεονεκτήματος» του David Ricardo, η μεγαλύτερη ωφέλεια για τις συμβαλλόμενες χώρες θα επέλθει εάν εξειδικεύσουν την παραγωγή τους στο προϊόν εκείνο στον οποίο εμφανίζουν το συγκριτικό πλεονέκτημα. Πιο συγκεκριμένα, μία χώρα που εμφανίζει υψηλή παραγωγικότητα σε δύο προϊόντα, θα πρέπει να επιλέξει το προϊόν αυτό για το οποίο αν θυσιαστεί/δεν παραχθεί μία συγκεκριμένη ποσότητα από το δεύτερο προϊόν, θα παραχθεί μία επιπλέον μονάδα για αυτό, το πρώτο προϊόν δηλ (κόστος ευκαιρίας). Επομένως, θα πρέπει να επιλέξει το προϊόν το οποίο παράγει με το χαμηλότερο κόστος παραγωγής ή πιο αποτελεσματικά. Στην εικόνα 2 παρατηρείται ότι έστω ότι η Αγγλία είναι η χώρα Β

και παρήγαγε υφάσματα πιο φθηνά από την Πορτογαλία (χώρα Α) και η Πορτογαλία παρήγαγε σιτάρι πιο φθηνά από την Αγγλία, τότε και οι δύο χώρες θα επωφελούνταν από το μεταξύ τους εμπόριο. Η ιδέα του Ricardo ήταν ότι ακόμα κι αν μια χώρα παρήγαγε και σιτάρι και ύφασμα πιο φθηνά από μια άλλη, εξακολουθεί να ήταν λογικό για τις χώρες να ειδικεύονται και να εξάγουν αυτό το αγαθό που είχε το μεγαλύτερο πλεονέκτημα στην παραγωγή.

Χώρα	Κοστος παραγωγής σε μονάδες εργασίας ανα μονάδα προϊόντος και αρχικές ποσότητες παραγωγής		Μονάδες εργασίας που έχει η κάθε χώρα
	Σιτάρι	Υφασμα	
A	50 (4)	80 (5)	600
B	150 (4)	100 (4)	1000

Εικόνα 2. Συγκριτικό Πλεονέκτημα (Πηγή: Πανεπιστήμιο Αθηνών, Τμήμα Οικονομικών Επιστημών, Διεθνής Οικονομική, έτος 2011-2012)

Η θεωρία του Ricardo υποστηρίζει την έννοια του αόρατου χεριού προσφέροντας μια οικονομική λογική γιατί το ελεύθερο εμπόριο παράγει περισσότερο εμπόριο και πλούτο για όλα τα έθνη. Λόγω του κλίματος, του εδάφους και της αφθονίας των φυσικών πόρων είναι λογικό ότι ορισμένες χώρες έχουν πλεονέκτημα έναντι άλλων στην παραγωγή και ανάπτυξη συγκεκριμένων εμπορευμάτων. Αυτό το πλεονέκτημα μπορεί να είναι προς όφελος όλων, εάν δεν καταπνιγεί από την κρατική παρέμβαση στο εμπόριο. Σε ένα σύστημα απεριόριστων διεθνών εμπορικών συναλλαγών, τα κράτη μπορούν να επικεντρωθούν σε αυτό που μπορούν να παράγουν καλύτερα, αντί να προσπαθούν να παράγουν τα πάντα, εφόσον μπορούν ελεύθερα να εισάγουν αγαθά που παράγονται πιο αποτελεσματικά αλλού (Αγιομυργιανάκης και συν., 2006).

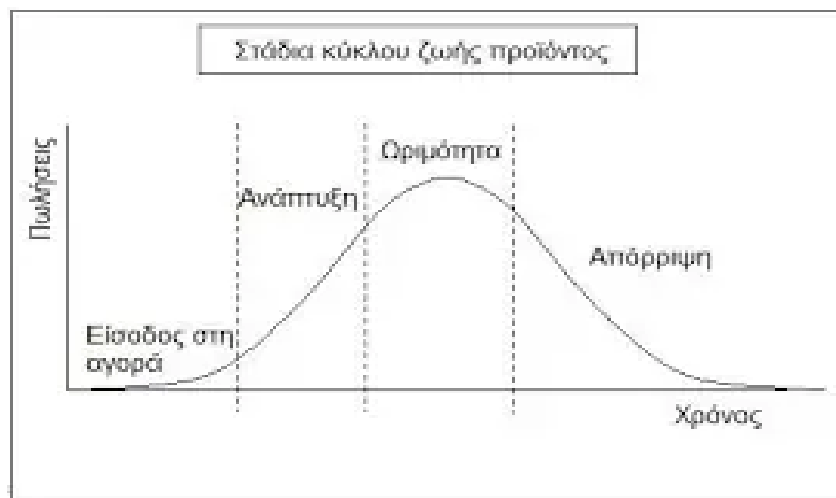
Σύμφωνα με μία τρίτη κλασσική θεωρία, αυτήν των Σουηδών Heckscher – Ohlin (H-O) «περί της αναλογίας των συντελεστών παραγωγής», μία χώρα θα πρέπει να παράγει και εξάγει το προϊόν εκείνο στο οποίο έχει το συγκριτικό πλεονέκτημα βάσει της αφθονίας και της χαμηλής τιμής του παραγωγικού συντελεστή που χρησιμοποιείται αναλογικά περισσότερο για την παραγωγή του, ενώ θα πρέπει να εισάγει το προϊόν εκείνο στο οποίο δεν έχει το συγκριτικό πλεονέκτημα να παράγει επαρκώς, λόγω της σπανιότητας και της υψηλής τιμής του παραγωγικού συντελεστή που χρησιμοποιείται αναλογικά περισσότερο

για την παραγωγή του (Πολυχρονόπουλος και Τσουνής, 2019). Η πρώτη σοβαρή κριτική της θεωρίας Η-Ο προκύπτει από τον Ρώσο οικονομολόγο Leontief ο οποίος χρησιμοποιώντας στατιστικά στοιχεία του 1947 για 50 κλάδους της αμερικανικής οικονομίας παρατήρησε ότι οι Η.Π.Α, ενώ εκ παραδόσεως θεωρείται χώρα παραγωγής εντάσεως κεφαλαίου, κατά παράδοξο τρόπο σε σημαντικό βαθμό εισάγουν προϊόντα εντάσεως κεφαλαίου και εξάγουν προϊόντα εντάσεως εργασίας («παράδοξο του Leontief»).

3.3 Σύγχρονες θεωρίες διεθνούς εμπορίου

Προχωρώντας στις σύγχρονες νέο-τεχνολογικές θεωρίες εμπορίου, θα ήταν σκόπιμο να αναφερθεί η «Θεωρία του Κύκλου Ζωής του Προϊόντος», σύμφωνα με την οποία όταν ένα νέο προϊόν υψηλής τεχνολογίας εισάγεται για πρώτη φορά στην αγορά από μία τεχνολογικά ανεπτυγμένη χώρα, με τεχνολογική επάρκεια και προσωπικό υψηλής εξειδίκευσης, παράγεται και καταναλώνεται αρχικά μόνο εγχώρια, και διατηρείται σε χαμηλά επίπεδα παραγωγής, ώστε σταδιακά, το κόστος να αρχίσει να αποσβένεται και να εμφανιστούν τα πρώτα κέρδη. Στην πορεία, η παραγωγή του προϊόντος από την ανεπτυγμένη χώρα αρχίζει να διευρύνεται σημαντικά, και η ζήτηση για το προϊόν αρχίζει να αυξάνεται τόσο στο εξωτερικό, όσο και στο εσωτερικό. Με τις εξαγωγές του προϊόντος να αυξάνονται όλο και περισσότερο, και κατά συνέπεια και τα κέρδη που αποφέρει, το προϊόν περνάει στη φάση της ωρίμανσης, με την τεχνολογία παραγωγής του να μεταφέρεται παράλληλα στις λιγότερο ανεπτυγμένες τεχνολογικά χώρες (Παπάζογλου, 2014). Στο μεταξύ, λόγω του έντονου ανταγωνισμού, η τεχνολογικά ανεπτυγμένη χώρα που παρήγαγε πρώτη το προϊόν, αναγκάζεται να μειώσει την τιμή του, καθώς και να περάσει στο στάδιο της τυποποίησής του, προκειμένου αυτό να διαφοροποιηθεί από άλλα παρόμοιά του και να γίνει μοναδικό. Στον ίδιο χρόνο, ωστόσο, οι λιγότερο ανεπτυγμένες τεχνολογικά χώρες εντείνουν όλο και πιο πολύ την παραγωγή και τις εξαγωγές του προϊόντος, όπου σε συνδυασμό με την πλήρη τυποποίησή του και το φθηνότερο κόστος παραγωγής σε αυτές, το προϊόν οδηγείται στο τέλος του κύκλου της ζωής του. Παράγεται κατά κύριο λόγο από τις λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες, ενώ η πιο ανεπτυγμένη τεχνολογικά χώρα στρέφεται στην παραγωγή άλλων προϊόντων, που απαιτούν πιο εξελιγμένες τεχνολογίες και υψηλότερο βαθμό εξειδίκευσης.

Με τη θεωρία του κύκλου ζωής του προϊόντος παρατηρείται, επομένως, μια σύνδεση ανάμεσα, όχι μόνο στη δημιουργία, αλλά κυρίως στη διατήρηση του συγκριτικού πλεονεκτήματος και στην ταχύτητα της τεχνολογικής εξέλιξης, και υπογραμμίζεται ότι η διαμόρφωση του συγκριτικού πλεονεκτήματος αποτελεί όχι μια στατική (όπως υποστήριζαν οι Η-Ο), αλλά μια εξελικτική διαδικασία, καθώς και ότι ο βαθμός τεχνολογικής προόδου τονίζει τη σημασία της διαχρονικής ποιοτικής αναβάθμισης των συντελεστών παραγωγής στη διαμόρφωση συγκριτικού πλεονεκτήματος (Παπάζογλου, 2014).

Εικόνα 3. Υπόδειγμα Κύκλου Ζωής Προϊόντος (Πηγή: dione.lib.unipi.gr)

Έπειτα, με βάση τη θεωρία του «Τεχνολογικού Κενού», όταν μια χώρα είναι πιο ανεπτυγμένη τεχνολογικά, όταν επομένως ο παραγωγικός συντελεστής «τεχνολογία – Τ – » είναι πιο εξελιγμένος σε σύγκριση με άλλες χώρες, τότε δημιουργείται ένα «κενό», ένα τεχνολογικό χάσμα μεταξύ των χωρών αυτών, γεγονός που δίνει το προβάδισμα στην τεχνολογικά εξελιγμένη χώρα και υποχρεώνει – αναγκάζει τις χώρες που είναι λιγότερο ανεπτυγμένες τεχνολογικά να προβούν στις απαραίτητες ενέργειες προκειμένου να καλύψουν αυτό το κενό, εάν δεν θέλουν να υστερήσουν και να μπορούν να είναι ανταγωνιστικές. Επομένως, καθίσταται αντιληπτό και σε αυτό το σημείο, όπως διαπιστώθηκε και από την προαναφερθείσα θεωρία, το γεγονός ότι λόγω της διαρκούς προόδου της τεχνολογίας, και μάλιστα τις περισσότερες φορές με ραγδαίους ρυθμούς, εάν οι χώρες επιθυμούν να διαμορφώσουν συγκριτικό πλεονέκτημα και αυτό να επιβιώσει σε βάθος χρόνου, θα πρέπει να εστιάσουν στη συνεχή αναβάθμιση της ποιότητας των παραγωγικών τους συντελεστών (Αλογοσκούφης, 2013).

Σήμερα, υποστηρίζεται ότι οι θεωρίες που κυριαρχούν στις διεθνείς εμπορικές σχέσεις είναι η θεωρία των Η-Ο μαζί με τις σύγχρονες θεωρίες διεθνούς εμπορίου. Η θεωρία των Η-Ο, αφενός, εξηγεί το διακλαδικό εμπόριο δίδοντας έμφαση στην ανάπτυξη συγκριτικού πλεονεκτήματος μέσα από τα διαφορετικά χαρακτηριστικά των συντελεστών παραγωγής κατά τις εμπορικές συναλλαγές μεταξύ ανεπτυγμένων και λιγότερο ανεπτυγμένων χωρών όσον αφορά προϊόντα εντάσεως εργασίας, και οι σύγχρονες θεωρίες, αφετέρου, εξηγούν το ενδοκλαδικό εμπόριο προϊόντων υψηλής τεχνολογίας, το οποίο αναπτύσσεται κυρίως μεταξύ ανεπτυγμένων βιομηχανικά χωρών, όπου υπογραμμίζεται η σημασία της διαρκούς τεχνολογικής εξέλιξης, της ανάγκης διαφοροποίησης των προϊόντων και τα οφέλη που απορρέουν από τις οικονομίες κλίμακας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΔΙΕΘΝΕΣ ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΙ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΙ

4.1. Διεθνές Νομισματικό Σύστημα

Το παγκόσμιο εμπόριο εξαρτάται από την ομαλή ανταλλαγή νομισμάτων μεταξύ των χωρών. Οι επιχειρήσεις βασίζονται σε έναν προβλέψιμο και σταθερό μηχανισμό. Αυτό το κεφάλαιο διέρχεται την πρόσφατη ιστορία των παγκόσμιων νομισματικών συστημάτων και πώς έχουν εξελιχθεί τους τελευταίους δύο αιώνες. Ενώ το τρέχον νομισματικό σύστημα συνεχίζει να εξελίσσεται, τα διδάγματα που αντλήθηκαν τα τελευταία πενήντα χρόνια βοηθούν στον καθορισμό των καλύτερων μελλοντικών επιλογών. Ως μέρος του νομισματικού περιβάλλοντος μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, δημιουργήθηκαν δύο θεσμοί και αυτοί έχουν επεκταθεί για να διαδραματίσουν ολοένα και μεγαλύτερο ρόλο στην παγκόσμια οικονομία. Η κατανόηση του ρόλου του Διεθνούς Νομισματικού ταμείου (ΔΝΤ) και της Παγκόσμιας Τράπεζας παρέχει μια εικόνα για το πώς οι κυβερνήσεις στις αναπτυσσόμενες χώρες δίνουν προτεραιότητα και χρηματοδοτούν έργα και συνεργάζονται με τον ιδιωτικό τομέα για την υλοποίηση αυτών των πρωτοβουλιών (Πολυχρονόπουλος & Τσουνής, 2019).

4.1.1 Ιστορική αναδρομή - Κανόνας του Χρυσού

Πριν από χιλιάδες χρόνια, οι άνθρωποι αποκτούσαν αγαθά μέσω της ανταλλαγής. Αυτό λειτουργούσε καλά αν δύο άτομα επιθυμούσαν ο καθένας αυτό που είχε ο άλλος. Ακόμη και σήμερα, υπάρχει ανταλλαγή. Η ιστορία δείχνει ότι η αρχαία Αίγυπτος και η Μεσοποταμία άρχισαν να χρησιμοποιούν ένα σύστημα βασισμένο στα πολυπόθητα χρυσά νομίσματα και το ασήμι. Είναι ενδιαφέρον να σημειωθεί ότι ο χρυσός και το ασήμι διήρκεσαν πολλούς αιώνες ως βάση του οικονομικού μέτρου και ακόμη και στη σχετικά πρόσφατη ιστορία του κανόνα του χρυσού. Οι ανταλλαγές έχουν αντικατασταθεί εδώ και πολύ καιρό από ένα σύστημα που βασίζεται στο νόμισμα. Ακόμα κι έτσι, υπήρξαν εξελίξεις μόνο τον περασμένο αιώνα σχετικά με το πώς —σε παγκόσμιο επίπεδο— το νομισματικό σύστημα εξελίχθηκε από τη χρήση χρυσού και ασημιού για να αντιπροσωπεύσει τον εθνικό πλούτο και την οικονομική ανταλλαγή στο σημερινό σύστημα (Μανώλη & Μάρης, 2015).

Οι αρχαίες κοινωνίες άρχισαν να χρησιμοποιούν τον χρυσό ως μέσο οικονομικής ανταλλαγής. Σταδιακά περισσότερες χώρες υιοθέτησαν το χρυσό, συνήθως με τη μορφή νομισμάτων ή χρυσού και αυτό το διεθνές νομισματικό σύστημα έγινε γνωστό ως ο κανόνας του χρυσού. Αυτό το σύστημα εμφανίστηκε σταδιακά, χωρίς τη δομική διαδικασία σε πιο πρόσφατα συστήματα. Ο κανόνας του χρυσού, στην ουσία, δημιούργησε ένα σταθερό σύστημα συναλλαγματικών ισοτιμιών. Μια συναλλαγματική ισοτιμία είναι η τιμή ενός νομίσματος σε σχέση με ένα δεύτερο νόμισμα. Στο σύστημα προτύπων χρυσού, κάθε χώρα ορίζει την τιμή του νομίσματός της σε χρυσό, συγκεκριμένα σε μία ουγγιά χρυσού. Μια σταθερή συναλλαγματική ισοτιμία σταθεροποιεί την αξία ενός νομίσματος έναντι ενός άλλου και διευκολύνει το εμπόριο και τις επενδύσεις (Αγιομυργιανάκης και συν., 2006).

Το 1819, το Ηνωμένο Βασίλειο, η κυρίαρχη παγκόσμια οικονομία μέσα από τα όρια της αποικιακής αυτοκρατορίας του, υιοθέτησε τον κανόνα του χρυσού και δεσμεύτηκε να καθορίσει την αξία της βρετανικής λίρας. Οι κύριες εμπορικές χώρες, συμπεριλαμβανομένης της Ρωσίας, της Αυστροουγγαρίας, της Γερμανίας, της Γαλλίας και των Ηνωμένων Πολιτειών, ακολούθησαν επίσης και καθόρισαν την τιμή των νομισμάτων τους σε μια ουγγιά χρυσού. Το Ηνωμένο Βασίλειο όρισε επίσημα την τιμή του νομίσματός του συμφωνώντας να αγοράσει ή να πουλήσει μια ουγγιά χρυσού στην τιμή των 4.247 λιρών στερλίνας. Εκείνη την εποχή, οι Ηνωμένες Πολιτείες συμφώνησαν να αγοράσουν ή να πουλήσουν μια ουγγιά χρυσού για 20,67 δολάρια. Αυτό έδωσε τη δυνατότητα στα δύο νομίσματα να ανταλλάσσονται ελεύθερα σε μια ουγγιά χρυσού. Στην ουσία: $4.247 \text{ £} = 1 \text{ ουγγιά χρυσού} = 20,67 \text{ \$}$.

Γενικώς, σχηματικά:

Η.Β: Χρυσός → στερλίνες

Ελλάδα: Χρυσός → δραχμές

Βολιβία: Χρυσός → πέσος

Τα πλεονεκτήματα του κανόνα του χρυσού ήταν τα ακόλουθα (Dunne et al., 2010):

- Μειώθηκε δραματικά ο κίνδυνος στις συναλλαγματικές ισοτιμίες επειδή ο κανόνας του χρυσού καθιέρωσε σταθερές συναλλαγματικές ισοτιμίες μεταξύ των νομισμάτων.
- Οι χώρες αναγκάστηκαν να τηρούν αυστηρές νομισματικές πολιτικές. Δεν μπορούσαν απλώς να τυπώσουν χρήματα για να καταπολεμήσουν την οικονομική ύφεση.
- Μέσω του κανόνα του χρυσού μια χώρα θα μπορούσε να διορθώσει το εμπορικό της έλλειμμα, όντας σε θέση να πληρώνει για τις εισαγωγές της με χρυσό.

(Πιο αναλυτικά, βλ. Παράρτημα 2)

Ο κανόνας του χρυσού τελικά κατέρρευσε από τις επιπτώσεις του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου (Α΄Π.Π). Κατά τη διάρκεια του πολέμου, τα έθνη και στις δύο πλευρές έπρεπε να χρηματοδοτήσουν τα τεράστια στρατιωτικά τους έξοδα και το έκαναν τυπώνοντας περισσότερα χαρτονομίσματα. Καθώς το νόμισμα σε κυκλοφορία υπερέβαινε τα αποθέματα χρυσού κάθε χώρας, πολλές χώρες αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν τον κανόνα του χρυσού. Στη δεκαετία του 1920, οι περισσότερες χώρες, συμπεριλαμβανομένου του Ηνωμένου Βασιλείου, των Ηνωμένων Πολιτειών, της Ρωσίας και της Γαλλίας, επέστρεψαν στον κανόνα του χρυσού στο ίδιο επίπεδο τιμών, παρά την πολιτική αστάθεια, την υψηλή ανεργία και τον πληθωρισμό που εξαπλώθηκαν σε όλη την Ευρώπη (Mateos et al., 2009).

Ωστόσο, η αναβίωση του κανόνα του χρυσού ήταν βραχύβια λόγω του παγκοσμίου φαινομένου της Μεγάλης Κρίσης και Ύφεσης, που ξέσπασε το 1929, η οποία ανέκοψε εκ νέου την πορεία του. Ο κανόνας του χρυσού περιόρισε την ευελιξία της νομισματικής πολιτικής των κεντρικών τραπεζών κάθε χώρας περιορίζοντας την ικανότητά τους να επεκτείνουν την προσφορά χρήματος. Σύμφωνα με τον κανόνα του χρυσού, οι χώρες δεν μπορούσαν να επεκτείνουν την προσφορά χρήματος πέρα από αυτό που επέτρεπαν τα αποθέματα χρυσού που διατηρούνταν στα θησαυροφυλάκια τους. Παρόλα αυτά, με το ξέσπασμα της Κρίσης του 1929, διαπιστώθηκε ότι η κάθε χώρα εγκατέλειπε την εξωτερική της ισορροπία (συν/κές ισοτιμίες, εμπόριο) προκειμένου να διατηρήσει την εσωτερική της ισορροπία (απασχόληση, πληθωρισμός). Με την Κρίση του 1929 που

κληροδότησε στις χώρες αυτά τα δύο προβλήματα (πληθωρισμό και ανεργία), παρατηρήθηκε ότι όλες οι χώρες δεν ενδιαφέρθηκαν να διατηρήσουν τη συναλλαγματική τους ισοτιμία (με τον κανόνα του χρυσού), αλλά αντίθετα, διέκοψαν τη λειτουργία του και ενδιαφέρθηκαν να τονώσουν την απασχόλησή τους (την εγχώρια παραγωγή τους) (Mateos et al., 2009). Για να το πετύχουν αυτό, όλες οι χώρες προέβησαν μαζικά σε σοβαρές υποτιμήσεις του νομίσματός τους, ώστε να ανακτήσουν την εσωτερική τους ισορροπία. Αυτό σημαίνει ότι όλες οι χώρες μετά την Κρίση του 1929, κάνανε από το 1931-1933 συνεχείς συναλλαγματικούς πολέμους. Επειδή όμως το έκαναν αυτό όλες οι χώρες ταυτόχρονα, το αποτέλεσμα ήταν να μην αυξάνεται το εγχώριο εισόδημά τους! Αποτέλεσμα όλου αυτού: η πολύ μεγάλη άνοδος του πληθωρισμού ! Το σύστημα του Κανόνα του Χρυσού διατηρήθηκε ως το 1939, όπου ξεκίνησε ο Β' Παγκόσμιος Πόλεμος (Β'Π.Π) (Spindler, 2013).

4.1.2 Bretton Woods

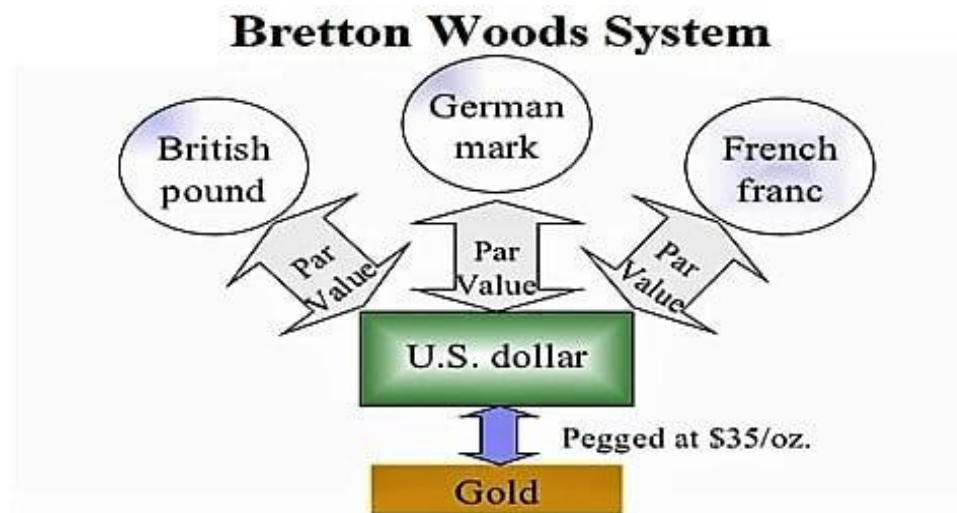
Στις αρχές της δεκαετίας του 1940, οι συζητήσεις των Ηνωμένων Πολιτειών και του Ηνωμένου Βασιλείου άρχισαν να διαμορφώνουν ένα νέο διεθνές νομισματικό σύστημα. Ο J. M. Keynes, ένας Βρετανός οικονομικός στοχαστής με μεγάλη επιρροή, και ο H. White, αξιωματούχος του Υπουργείου Οικονομικών των ΗΠΑ, άνοιξαν το δρόμο για τη δημιουργία ενός νέου νομισματικού συστήματος. Τον Ιούλιο του 1944, εκπρόσωποι από σαράντα τέσσερις χώρες συναντήθηκαν στο Bretton Woods του New Hampshire, για να δημιουργήσουν ένα νέο διεθνές νομισματικό σύστημα (Jackson & Sorensen, 2012).

Η πρόκληση ήταν να επιτευχθεί συμφωνία μεταξύ των κρατών σχετικά με τον τρόπο χρηματοδότησης της μεταπολεμικής ανοικοδόμησης, τη σταθεροποίηση των συναλλαγματικών ισοτιμιών, την ενίσχυση του εμπορίου και την επίτευξη εξωτερικής ισορροπίας του συστήματος. Η προκύπτουσα Συμφωνία του Bretton Woods δημιούργησε ένα νέο νομισματικό σύστημα βασισμένο στο δολάριο, το οποίο ενσωμάτωσε ορισμένα από τα πειθαρχικά πλεονεκτήματα του συστήματος χρυσού, δίνοντας παράλληλα στις χώρες την ευελιξία που χρειαζόνταν για να διαχειριστούν προσωρινές οικονομικές οπισθοδρομήσεις, που είχαν οδηγήσει στην πτώση του κανόνα του χρυσού. Η Συμφωνία του Bretton Woods διήρκεσε μέχρι το 1971 και καθιέρωσε πολλά βασικά χαρακτηριστικά (Jackson & Sorensen, 2012).

Σταθερές συναλλαγματικές ισοτιμίες

Οι σταθερές συναλλαγματικές ισοτιμίες ονομάζονται μερικές φορές και δεσμευμένες ισοτιμίες. Ένας από τους κρίσιμους παράγοντες που οδήγησαν στην πτώση του κανόνα του χρυσού ήταν ότι αφού το Ηνωμένο Βασίλειο εγκατέλειψε τη δέσμευσή του να διατηρήσει την αξία της βρετανικής λίρας, οι χώρες προσπάθησαν να συνδέσουν τα νομίσματά τους με το δολάριο ΗΠΑ. Οι χώρες λοιπόν αποφάσισαν να υιοθετήσουν ένα τέτοιο σύστημα σταθερών ισοτιμιών, όπου το αμερικανικό δολάριο θα ήταν άμεσα συνδεδεμένο σε σταθερή ισοτιμία με τον χρυσό, η οποία ήταν: 1 ουγκιά χρυσού => 35 \$, και τα νομίσματά των άλλων χωρών του συστήματος θα ήταν άμεσα συνδεδεμένα με το δολάριο (\$) σε διαμορφωμένες σταθερές ισοτιμίες με αυτό, τις οποίες θα είχαν κανονίσει η εκάστοτε χώρα με τις ΗΠΑ (Jackson & Sorensen, 2012).

- Άρα: Άμεση διασύνδεση των νομισμάτων των χωρών με το δολάριο και έμμεση διασύνδεσή τους με τον χρυσό:

Εικόνα 4. Σύστημα Bretton Woods (Πηγή: QS Study)

Τέλος, η συμφωνία καθόρισε ότι μόνο οι κυβερνήσεις, και όχι οποιοσδήποτε το απαιτούσε, θα μπορούσαν να μετατρέψουν τα αποθέματά τους σε δολάρια ΗΠΑ σε χρυσό—μια καλύτερη βελτίωση σε σχέση με τον κανόνα του χρυσού.

Εθνική Ευελιξία

Οι ισοτιμίες ήταν μεν σταθερές, αλλά με μία μικρή απόκλιση ενίοτε, στο +/- 2,25%, η οποία θα αναπροσάρμοζε την ισοτιμία ενός νομίσματος με το δολάριο, και αυτό για να μπορούν οι χώρες να υποτιμήσουν το εγχώριο νόμισμά τους, να αυξήσουν τις εξαγωγές τους – διορθώνοντας έτσι το εμπορικό τους έλλειμμα – και να διορθώσουν έτσι τις όποιες μακροοικονομικές ανισορροπίες αντιμετώπιζαν (απασχόληση, πληθωρισμός), τονώνοντας έτσι την εγχώρια οικονομία τους και ανακτώντας την εσωτερική τους ισορροπία. Το εργαλείο αυτό είχε σκοπό να αποτρέψει τη μεγάλη κλίμακας οικονομική ύφεση που έλαβε χώρα τη δεκαετία του 1930, ύστερα από το Οικονομικό Κραχ του 1929 (Cohn, 2009).

Δημιουργία ΔΝΤ και Παγκόσμιας Τράπεζας

Ουσιαστικά, ο πρωταρχικός σκοπός του ΔΝΤ ήταν να βοηθήσει στη διαχείριση του συστήματος ανταλλαγής σταθερής ισοτιμίας. Τελικά εξελίχθηκε για να βοηθήσει τις κυβερνήσεις να διορθώσουν τις προσωρινές εμπορικές ανισορροπίες (συνήθως ελλείμματα) μέσω δανείων. Ο σκοπός της Παγκόσμιας Τράπεζας ήταν να βοηθήσει στην ευρωπαϊκή ανασυγκρότηση μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. Και τα δύο ιδρύματα συνεχίζουν να υπηρετούν αυτούς τους ρόλους, αλλά έχουν εξελιχθεί σε ευρύτερους θεσμούς που εξυπηρετούν βασικούς παγκόσμιους σκοπούς, παρόλο που το σύστημα που τους δημιούργησε έχει φύγει προ πολλού (Mateos et al., 2009).

Παρά την επίτευξη σταθερής συναλλαγματική ισοτιμία βασισμένη στο δολάριο ΗΠΑ και μεγαλύτερης εθνικής ευελιξίας, η Συμφωνία του Bretton Woods αντιμετώπισε προκλήσεις στις αρχές της δεκαετίας του 1970. Το εμπορικό ισοζύγιο των ΗΠΑ είχε μετατραπεί σε έλλειμμα, καθώς οι Αμερικανοί εισήγαγαν περισσότερα από όσα εξήγαγαν. Κατά τη διάρκεια των δεκαετιών του 1950 και του 1960, οι χώρες είχαν αυξήσει σημαντικά τα αποθέματά τους σε δολάρια ΗΠΑ, που ήταν το μόνο νόμισμα που ήταν συνδεδεμένο με χρυσό. Μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του 1960, πολλές από αυτές τις χώρες εξέφρασαν την ανησυχία τους ότι οι ΗΠΑ δεν είχαν αρκετά αποθέματα χρυσού για να ανταλλάξουν όλα τα δολάρια ΗΠΑ σε παγκόσμια κυκλοφορία. Αυτό έγινε γνωστό ως Triffin Paradox, που πήρε το όνομά του από τον οικονομολόγο Robert Triffin, ο οποίος εντόπισε αυτό το πρόβλημα (Αγιομυργιανάκης και συν., 2006).

2 αιτίες οριστικής κατάρρευσης του Bretton Woods το 1973

1^{ov}) Ο Πόλεμος των ΗΠΑ με το Βιετνάμ (1963-1968): Οδήγησε σε αύξηση των δαπανών και ελλειμμάτων των ΗΠΑ, καταπάτηση των σταθερών ισοτιμιών από τους Αμερικάνους και τέλος, στην οικονομική αναξιοπιστία των ΗΠΑ.

2^{ov}) Α' και Β' Πετρελαϊκή Κρίση (1973 και 1979): Δημιουργία στασιμοπληθωρισμού, που ανάγκασε τις ευρωπαϊκές χώρες να παραμερίσουν την συναλλαγματική σταθερότητα του Bretton Woods για να ανακτήσουν την εσωτερική τους ισορροπία.

Είναι σκόπιμο να αναφερθεί ότι όταν τα έθνη άρχισαν να ζητούν χρυσό σε αντάλλαγμα για τα δολάρια τους, υπήρξε ένα τεράστιο παγκόσμιο ξεπούλημα του δολαρίου ΗΠΑ, με αποτέλεσμα το σοκ του Νίξον το 1971: Μια σειρά οικονομικών αποφάσεων που ελήφθησαν από τον Πρόεδρο των ΗΠΑ Ρίτσαρντ Νίξον το 1971 και που οδήγησαν στην κατάρρευση του συστήματος του Bretton Woods. Χωρίς να συμβουλευτεί τα άλλα κράτη μέλη, ο Νίξον το 1971 τερμάτισε την ελεύθερη μετατρεψιμότητα του δολαρίου ΗΠΑ σε χρυσό και θέσπισε πάγωμα τιμών και μισθών μεταξύ άλλων οικονομικών μέτρων. Στο μεταξύ, οι επίμονες ανησυχίες για τον υψηλό πληθωρισμό και τα εμπορικά ελλείμματα συνέχισαν να αποδυναμώνουν την εμπιστοσύνη στο σύστημα. Οι χώρες σταδιακά εγκατέλειψαν το σύστημα—κυρίως η Γερμανία, το Ηνωμένο Βασίλειο και η Ελβετία, που όλες άρχισαν να επιτρέπουν στα νομίσματά τους να κυμαίνονται ελεύθερα έναντι του δολαρίου. Μέχρι το 1973, η ιδέα των σταθερών συναλλαγματικών ισοτιμιών είχε τελειώσει (Μανώλη & Μάρης, 2015).

Έχοντας ένα επίσημο σύνολο κανόνων, κανονισμών και κατευθυντήριων γραμμών για τη λήψη αποφάσεων, η Συμφωνία του Bretton Woods καθιέρωσε ένα υψηλότερο επίπεδο οικονομικής σταθερότητας. Οι διεθνείς επιχειρήσεις επωφελήθηκαν από τα σχεδόν τριάντα χρόνια σταθερότητας των συναλλαγματικών ισοτιμιών. Το Bretton Woods καθιέρωσε ένα πρότυπο για μελλοντικά νομισματικά συστήματα προς βελτίωση και οι χώρες συνεχίζουν σήμερα να διερευνούν τον καλύτερο τρόπο για να το επιτύχουν αυτό. Τίποτα δεν έχει αντικαταστήσει πλήρως το Bretton Woods μέχρι σήμερα, παρά τις εκτεταμένες προσπάθειες (Μπαμπανάσης, 2001).

4.1.3 Ευρωπαϊκό Νομισματικό Σύστημα (ΕΝΣ) και Οικονομική και Νομισματική Ένωση (Ο.Ν.Ε.)

Το Ευρωπαϊκό Νομισματικό Σύστημα (ΕΝΣ) αναφέρεται σε μια ρύθμιση που θεσπίστηκε το 1979, όπου τα μέλη της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας (τόρα η Ευρωπαϊκή Ένωση) συμφώνησαν να συνδέσουν τα νομίσματά τους για να ενθαρρύνουν τη νομισματική σταθερότητα στην Ευρώπη. Το ΕΝΣ είχε ως στόχο να δημιουργήσει μια σταθερή συναλλαγματική ισοτιμία για ευκολότερο εμπόριο και συνεργασία μεταξύ των ευρωπαϊκών χωρών μέσω ενός Μηχανισμού Συναλλαγματικών Ισοτιμιών (ΜΣΙ). Ο ΜΣΙ βασίστηκε στην Ευρωπαϊκή Νομισματική Μονάδα (ΕCU) – μια νομισματική μονάδα που αποτελείται από ένα καλάθι 12 ευρωπαϊκών νομισμάτων σταθμισμένο με το ακαθάριστο εγχώριο προϊόν (ΑΕΠ) (Μπαμπανάσης, 2001).

Το Ευρωπαϊκό Νομισματικό Σύστημα βασιζόταν κυρίως στο ΕCU και στον υφιστάμενο ΜΣΙ. Οι συναλλαγματικές ισοτιμίες επιτρεπόταν να αποκλίνουν μόνο εντός ορισμένου εύρους από το σταθερό κεντρικό σημείο, το οποίο καθοριζόταν από το ΕCU. Στο ΕΝΣ, οι διακυμάνσεις των συναλλαγματικών ισοτιμιών των νομισμάτων των χωρών-μελών περιορίστηκαν στο 2,25% από το σταθερό κεντρικό σημείο, το οποίο καθορίστηκε από την Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα (Μάρδας, 2006).

Στόχοι του Ευρωπαϊκού Νομισματικού Συστήματος

Το Ευρωπαϊκό Νομισματικό Σύστημα επιδίωκε την επίτευξη διαφόρων μακροοικονομικών στόχων (Μπαμπανάσης, 2001):

- Ενθάρρυνση του εμπορίου εντός της Ευρώπης
- Σταθερότητα συναλλαγματικών ισοτιμιών μεταξύ των μελών που διαπραγματεύονται
- Ελεγχόμενος πληθωρισμός στην Ευρώπη.

Το ΕΝΣ καθόρισε μια κοινή νομισματική πολιτική μεταξύ των κρατών μελών και καθόρισε τις συναλλαγματικές ισοτιμίες. Το 1992, ωστόσο, η Γερμανία αύξησε τα επιτόκιά της για να καταπολεμήσει τον πληθωρισμό – άσκησε ανοδική πίεση στις συναλλαγματικές ισοτιμίες των χωρών μελών σε μια εποχή που χρειαζόνταν χαμηλά επιτόκια και υψηλότερες εξαγωγές, με αποτέλεσμα τη Νομισματική Κρίση του 1993.

Με σταθερές συναλλαγματικές ισοτιμίες, πολλές χώρες αντιμετώπισαν αναταραχή και τελικά κατάργησαν το σύστημα δέσμευσης με το ECU, επιτρέποντας στις συναλλαγματικές ισοτιμίες να κυμαίνονται. Με την πάροδο του χρόνου, ιδρύθηκε ο ΜΣΙ ΙΙ το 1998, ο οποίος άλλαξε το εύρος ζώνης για τη μεταβλητότητα της συναλλαγματικής ισοτιμίας από +/- 2,25% σε +/- 15%.

Οφέλη του Ευρωπαϊκού Νομισματικού Συστήματος

1. Διασφάλιση της νομισματικής σταθερότητας. Το ΕΝΣ εξασφάλισε τη νομισματική σταθερότητα στην Ευρώπη σε περιόδους αστάθειας της διεθνούς αγοράς.
2. Εργασία για μια ενιαία αγορά. Το ΕΝΣ θεωρήθηκε σημαντικό βήμα προς την εγκαθίδρυση της ΕΕ και της ενιαίας αγοράς στην Ευρώπη.
3. Ενότητα στην Ευρώπη. Το ΕΝΣ προώθησε την πολιτική και οικονομική ενότητα σε ολόκληρη την Ευρώπη σε μια κομβική στιγμή της ευρωπαϊκής ιστορίας (Μπαμπανάσης, 2001).

Μειονεκτήματα του Ευρωπαϊκού Νομισματικού Συστήματος

1. Σταθερές ισοτιμίες. Οι σταθερές συναλλαγματικές ισοτιμίες επηρέασαν διαφορετικά μέλη του ΕΝΣ με διαφορετικούς τρόπους, οι οποίοι δεν ήταν επωφελείς για όλες τις οικονομίες. Έγινε εμφανές στην κρίση του 1993.
2. Κοινή νομισματική πολιτική. Το ΕΝΣ προώθησε μια κοινή νομισματική πολιτική. Επομένως, η αύξηση ή η μείωση των επιτοκίων επηρέασε διαφορετικά όλες τις οικονομίες – όπως και το σύστημα συναλλαγματικών ισοτιμιών.

Μετά τα γεγονότα του 1988, η απόλυτη ανάγκη για οριστικοποίηση/καθορισμό των ισοτιμιών των ευρωπαϊκών νομισμάτων οδήγησε στην απόλυτη ανάγκη για ύπαρξη ενός κοινού νομίσματος. Οι ευρωπαϊκές χώρες επιθυμούσαν τη δημιουργία μιας Νομισματικής Ένωσης, η Κεντρική Νομισματική Αρχή της οποίας θα ασκούσε μία «κοινή» νομισματική πολιτική στη Ευρώπη, με τη συμμετοχή όλων των χωρών στη λήψη των αποφάσεών της. Συγκεκριμένα, το ΕΝΣ επρόκειτο να υποβληθεί σε μεταρρύθμιση τριών σταδίων που θα διευκόλυνε τη μετάβαση στην κοινή αυτή ευρωπαϊκή νομισματική ένωση. Το πρώτο στάδιο εισήγαγε ελεύθερες κινήσεις κεφαλαίων σε όλη την Ευρώπη

και ήταν μέρος της κρίσης του 1993. Συνέχισε να λειτουργεί βάσει της Συνθήκης του Μάαστριχτ, η οποία υπογράφηκε το 1992 και έθεσε τα θεμέλια για την Ευρωπαϊκή Ένωση. Το δεύτερο και το τρίτο στάδιο ήρθαν το 1998 και το 1999 αντίστοιχα, μετά τη δημιουργία της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας - ΕΚΤ (1998), η οποία έχει εξουσία στη νομισματική πολιτική της ΕΕ και την υιοθέτηση του ευρώ (2002), οπότε και αντικαταστάθηκαν το ΕΝΣ με το συναλλαγματικό του σύστημα (Μάρδας, 2006).

Η ευρωπαϊκή Οικονομική και Νομισματική Ένωση (ΟΝΕ) ενσωματώνει τις οικονομίες των 19 κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ) μέσω μιας ομάδας οικονομικών και νομισματικών πολιτικών. Η ΟΝΕ ξεκίνησε το 1992 για τη βελτίωση της οικονομικής σταθερότητας και την παροχή ισχυρής και βιώσιμης ανάπτυξης στην περιοχή. Είναι ένα βήμα που έκανε η ΕΕ για την περαιτέρω ολοκλήρωση των οικονομικών αγορών των κρατών μελών της. Οι χώρες της ΟΝΕ συντονίζουν τις πρωτοβουλίες τους για τη χάραξη οικονομικής πολιτικής και μοιράζονται μια κοινή νομισματική πολιτική με ένα κοινό νόμισμα - το ευρώ (Elman & Elman, 2003).

Η διαχείριση της νομισματικής πολιτικής και του ευρώ γίνεται από την ΕΚΤ και τις εθνικές Κεντρικές Τράπεζες, με μεσοπρόθεσμο στόχο πληθωρισμού κοντά στο 2% σε ολόκληρη την ευρωζώνη. Ο πληθωρισμός 2% θεωρείται βέλτιστος για την οικονομική ανάπτυξη και το ποσοστό απασχόλησης. Η λήψη αποφάσεων για τη νομισματική πολιτική είναι ανεξάρτητη από εξωτερική επιρροή. Οι χώρες που είναι μέλη της ΕΕ, αλλά όχι εντός της ευρωζώνης, συντονίζουν τη νομισματική τους πολιτική με την ΕΚΤ. Στο πλαίσιο των νομισματικών και δημοσιονομικών πολιτικών που συντονίζονται, υιοθετούνται και παρακολουθούνται από τα θεσμικά όργανα, η ΟΝΕ διευκολύνει τα κράτη μέλη να αποκτήσουν οικονομική σταθερότητα και μια πιο αποτελεσματική ενιαία αγορά (Jackson & Sorensen, 2012).

Το ευρώ άρχισε να κυκλοφορεί επίσημα την 1η Ιανουαρίου 2002. Η προέλευσή του βρίσκεται στη Συνθήκη του Μάαστριχτ (1991), μια συμφωνία μεταξύ των τότε 12 χωρών μελών της Ευρωπαϊκής Κοινότητας (τόρα της ΕΕ) που περιελάμβανε τη δημιουργία μιας οικονομικής και νομισματικής ένωσης (ΟΝΕ). Η συνθήκη απαιτούσε μια κοινή μονάδα ανταλλαγής, και όριζε αυστηρά κριτήρια για τη μετατροπή σε αυτήν και τη συμμετοχή στην ΟΝΕ. Αυτές περιλάμβαναν ετήσια δημοσιονομικά ελλείμματα που δεν υπερέβαιναν το 3% του ΑΕΠ, δημόσιο χρέος κάτω του 60% του ΑΕΠ, σταθερότητα συναλλαγματικών ισοτιμιών, ρυθμούς πληθωρισμού εντός του 1,5% από τους τρεις χαμηλότερους ρυθμούς

πληθωρισμού στην ΕΕ και μακροπρόθεσμο πληθωρισμό ποσοστά εντός 2%. Αν και πολλά κράτη δεν πληρούσαν αυτά τα κριτήρια, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή συνέστησε την είσοδό τους στην ΟΝΕ, αναγνωρίζοντας τη βελτίωση στη μείωση της αναλογίας του χρέους τους (Jørgensen, 2010).

4.1.4 Τα στάδια της Οικονομικής Ολοκλήρωσης

Η οικονομική ολοκλήρωση προβλέπει συμφωνίες μεταξύ χωρών που συνήθως περιλαμβάνουν την εξάλειψη των εμπορικών φραγμών και την ευθυγράμμιση των νομισματικών και δημοσιονομικών πολιτικών, οδηγώντας σε μια πιο διασυνδεδεμένη παγκόσμια οικονομία. Η οικονομική ολοκλήρωση είναι συνεπής με την οικονομική θεωρία, η οποία υποστηρίζει ότι η παγκόσμια οικονομία είναι καλύτερη όταν οι αγορές μπορούν να λειτουργήσουν από κοινού με ελάχιστη κρατική παρέμβαση (Jørgensen, 2010).

Η οικονομική ολοκλήρωση αναμένεται να βελτιώσει τα αποτελέσματα για όλες τις οικονομίες από πολλούς οικονομολόγους και φορείς χάραξης πολιτικής. Στα οικονομικά, υπάρχουν πέντε στάδια που οδηγούν στην πλήρη οικονομική ολοκλήρωση:

- Ζώνη Ελεύθερου Εμπορίου
- Τελωνειακή ένωση
- Κοινή/Ενιαία αγορά
- Οικονομική και Νομισματική Ένωση
- Οικονομική ολοκλήρωση

4.2. Διεθνείς Οικονομικοί Οργανισμοί

4.2.1 ΔΝΤ

Επισημώς, το ΔΝΤ ιδρύθηκε τον Δεκέμβριο του 1945 με είκοσι εννέα κράτη μέλη. Ως «αδελφή» του Bretton Woods, αποτελούσε την κεντρική Νομισματική Αρχή, επιφορτισμένη με την άσκηση της νομισματικής πολιτικής: Έλεγε ότι κάθε χώρα θα διατηρούσε σταθερή την ισοτιμία του νομίσματός της με το δολάριο και ίσχυε η σταθερή σύνδεση δολαρίου - χρυσού (δλδ ο κλασικός κανόνας του χρυσού) στα 35\$ ανά ουγκιά χρυσό. Το 1947, το πρώτο επίσημο έτος λειτουργίας του ιδρύματος, οι Γάλλοι έγιναν το πρώτο έθνος που δανείστηκε από το ΔΝΤ, και τα επόμενα τριάντα χρόνια, περισσότερες χώρες εντάχθηκαν στο ΔΝΤ. Τα έθνη του σοβιετικού μπλοκ παρέμειναν η εξαίρεση και δεν αποτέλεσαν μέρος του ΔΝΤ μέχρι την πτώση του Τείχους του Βερολίνου το 1989. Το ΔΝΤ γνώρισε άλλη μια μεγάλη αύξηση στα μέλη τη δεκαετία του 1990, με την προσθήκη της Ρωσίας. Σήμερα, 187 χώρες είναι μέλη του ΔΝΤ και είκοσι τέσσερις από αυτές τις χώρες ή ομάδες χωρών εκπροσωπούνται στο Εκτελεστικό Συμβούλιο (WTO, n.d.).

Οι σκοποί του ΔΝΤ είναι οι εξής:

- Προώθηση της διεθνούς νομισματικής συνεργασίας, μέσω ενός μόνιμου ιδρύματος που παρέχει τον μηχανισμό διαβούλευσης και συνεργασίας σε διεθνή νομισματικά προβλήματα.
- Διευκόλυνση της επέκτασης και της ισόρροπης ανάπτυξης του διεθνούς εμπορίου, συμβολή στην προώθηση και διατήρηση υψηλών επιπέδων απασχόλησης και πραγματικού εισοδήματος, καθώς και ανάπτυξη των παραγωγικών πόρων όλων των μελών, ως πρωταρχικούς στόχους της οικονομικής πολιτικής.
- Προώθηση της σταθερότητας των συναλλαγών, διατήρηση εύρυθμων συμφωνιών ανταλλαγής μεταξύ των μελών και αποφυγή ανταγωνιστικών συναλλαγματικών υποτιμήσεων.

- Συμβολή στην καθιέρωση ενός πολυμερούς συστήματος πληρωμών για τις τρέχουσες συναλλαγές μεταξύ των μελών και εξάλειψη των συναλλαγματικών περιορισμών που εμποδίζουν την ανάπτυξη του παγκόσμιου εμπορίου.
- Δημιουργία εμπιστοσύνης στα μέλη, θέτοντας τους γενικούς πόρους του Ταμείου προσωρινά στη διάθεσή τους υπό επαρκείς διασφαλίσεις, παρέχοντάς τους έτσι την ευκαιρία να διορθώσουν κακές προσαρμογές στο ισοζύγιο πληρωμών τους, χωρίς να καταφεύγουν σε καταστροφικά μέτρα της εθνικής ή διεθνούς ευημερίας (Daddow, 2009).

Εκτός από τη χρηματοδοτική βοήθεια, το ΔΝΤ παρέχει επίσης στα κράτη μέλη τεχνική βοήθεια για τη δημιουργία και εφαρμογή αποτελεσματικών πολιτικών, ιδιαίτερα της οικονομικής, νομισματικής και τραπεζικής πολιτικής και κανονισμών.

4.2.2 Παγκόσμια Τράπεζα

Η Παγκόσμια Τράπεζα, που ιδρύθηκε το 1944 στη Νομισματική και Χρηματοοικονομική Διάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών, η οποία συμφωνήθηκε να δημιουργήσει ένα νέο διεθνές οικονομικό σύστημα μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, ξεκίνησε επίσημα τη λειτουργία της τον Ιούνιο του 1946. Τα πρώτα της δάνεια ήταν προσανατολισμένα προς τη μεταπολεμική ανοικοδόμηση της δυτικής Ευρώπης. Ξεκινώντας από τα μέσα της δεκαετίας του 1950, έπαιξε σημαντικό ρόλο στη χρηματοδότηση επενδύσεων σε έργα υποδομής στις αναπτυσσόμενες χώρες, συμπεριλαμβανομένων δρόμων, υδροηλεκτρικών φραγμάτων, εγκαταστάσεων ύδρευσης και αποχέτευσης, θαλάσσιων λιμένων και αεροδρομίων (Daddow, 2009).

Ο Όμιλος της Παγκόσμιας Τράπεζας αποτελείται από πέντε ιδρύματα: τη Διεθνή Τράπεζα για την Ανασυγκρότηση και την Ανάπτυξη (IBRD), τη Διεθνή Ένωση Ανάπτυξης (IDA), τη Διεθνή Χρηματοοικονομική Εταιρεία (IFC), την Πολυμερή Υπηρεσία Εγγύησης Επενδύσεων (MIGA) και το Διεθνές Κέντρο για Επίλυση Επενδυτικών Διαφορών (ICSID). Η IBRD παρέχει δάνεια με επιτόκια της αγοράς σε αναπτυσσόμενες χώρες μεσαίου εισοδήματος και σε φερέγγυες χώρες με χαμηλότερο εισόδημα. Η IDA, που ιδρύθηκε το 1960, παρέχει άτοκα μακροπρόθεσμα δάνεια, τεχνική βοήθεια και συμβουλές πολιτικής σε αναπτυσσόμενες χώρες χαμηλού εισοδήματος σε

τομείς όπως η υγεία, η εκπαίδευση και η αγροτική ανάπτυξη. Το IFC, που λειτουργεί σε συνεργασία με ιδιώτες επενδυτές, παρέχει δάνεια και εγγυήσεις δανείων και χρηματοδότηση ιδίων κεφαλαίων σε επιχειρηματικές επιχειρήσεις στις αναπτυσσόμενες χώρες. Η MIGA παρέχει εγγυήσεις δανείων και ασφάλιση σε ξένους επενδυτές έναντι ζημιών που προκαλούνται από μη εμπορικούς κινδύνους στις αναπτυσσόμενες χώρες. Τέλος, το ICSID, είναι υπεύθυνο για τη διευθέτηση με συμβιβασμό ή διαιτησία των επενδυτικών διαφορών μεταξύ ξένων επενδυτών και των αναπτυσσόμενων χωρών υποδοχής τους (Cohn, 2009).

Η τρέχουσα πρωταρχική εστίαση της Παγκόσμιας Τράπεζας επικεντρώνεται σε έξι στρατηγικά θέματα (World Bank, n.d.):

- Μείωση της φτώχειας και βιώσιμη ανάπτυξη στις φτωχότερες χώρες, ιδιαίτερα στην Αφρική.
- Λύσεις στις ειδικές προκλήσεις των χωρών μετά τη σύγκρουση/πόλεμο και των ευάλωτων κρατών.
- Λύσεις ανάπτυξης με προσαρμοσμένες υπηρεσίες καθώς και χρηματοδότηση για χώρες μεσαίου εισοδήματος.
- Παγκόσμια δημόσια αγαθά: Αντιμετώπιση περιφερειακών και παγκόσμιων θεμάτων που διασχίζουν τα εθνικά σύνορα, όπως η κλιματική αλλαγή, οι μολυσματικές ασθένειες και το εμπόριο.
- Μεγαλύτερη ανάπτυξη και ευκαιρίες στον αραβικό κόσμο.
- Γνώση και μάθηση: Αξιοποιώντας την καλύτερη παγκόσμια γνώση για την υποστήριξη της ανάπτυξης (World Bank, 2011).

4.2.3 ΟΟΣΑ

Ο Οργανισμός για την Οικονομική Συνεργασία και Ανάπτυξη (ΟΟΣΑ) είναι μια ένωση 38 εθνών στην Ευρώπη, την Αμερική και τον Ειρηνικό. Τα μέλη και οι βασικοί εταίροι

της αντιπροσωπεύουν το 80% του παγκόσμιου εμπορίου και επενδύσεων. Ξεκίνησε το 1948, μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, για να εκτελέσει το Σχέδιο Μάρσαλ για την ανοικοδόμηση της Ευρώπης, ύστερα από την καταστροφή που υπέστησαν από τους Α' και Β' Π.Π. Βασική του επιδίωξη ήταν να βοηθήσει τις ευρωπαϊκές κυβερνήσεις να αναγνωρίσουν την οικονομική τους αλληλεξάρτηση, παρέχοντάς τους παράλληλα τεχνογνωσία (επιστημονική και στατιστική υποστήριξη) και συστήνοντάς τους σημαντικές μεταρρυθμίσεις, οι οποίες θα βοηθούσαν αυτές τις χώρες να αντιμετωπίσουν τα εν γένει βασικά διαρθρωτικά οικονομικά τους προβλήματα.

Μόλις ολοκληρώθηκε το Σχέδιο Μάρσαλ, ο Καναδάς και οι Ηνωμένες Πολιτείες προσχώρησαν στα έθνη του ΟΟΣΑ, τα οποία δημιούργησαν τον ΟΟΣΑ το 1961.

Στόχος του ΟΟΣΑ είναι η προώθηση της οικονομικής ευημερίας των μελών του. Συντονίζει επίσης τις προσπάθειές τους να βοηθήσουν τις αναπτυσσόμενες χώρες εκτός των μελών τους. Ως αποτέλεσμα, τα προγράμματά του συμβάλλουν στην προώθηση των μεταρρυθμίσεων σε περισσότερες από 100 χώρες παγκοσμίως (OECD, n.d.).

Δύο φορές το χρόνο, ο ΟΟΣΑ δημοσιεύει τις οικονομικές του προοπτικές. Η Οικονομική Έκθεση του ΟΟΣΑ αναλύει τις οικονομικές προοπτικές για τα 38 μέλη και τις μεγάλες τρίτες χώρες. Το Outlook παρέχει σε βάθος κάλυψη των οικονομικών πολιτικών που απαιτούνται για κάθε μέλος, καθώς και μια επισκόπηση της συνολικής περιοχής του ΟΟΣΑ. Η έκθεση ενημερώνεται δύο φορές το χρόνο για να παραμένει ενημερωμένη με τις σημαντικές μεταβαλλόμενες τάσεις. Ο ΟΟΣΑ ενημερώνει την έκθεση τον Μάρτιο κάθε έτους (OECD, n.d.).

Απώτερος στόχος του ήταν και παραμένει η καλύτερη προώθηση των αρχών της ελεύθερης αγοράς, και αποστολή του η φιλελευθεροποίηση των διεθνών οικονομικών συναλλαγών, όπως είναι οι ροές εμπορίου και κεφαλαίων (και με αυτή την έννοια υπήρξε φορέας της παγκοσμιοποίησης), μέσω της διάδοσης οικονομικών πολιτικών και συντονισμού, προωθώντας το ανοιχτό μοντέλο καπιταλισμού, ενισχύοντας τον ανταγωνισμό και δίνοντας έμφαση σε ζητήματα που αφορούν διαρθρωτικές μεταβολές των πολιτικοοικονομικών συστημάτων των κρατών μελών του, και τονίζοντας την ανάγκη για αποδοτικότητα και αποτελεσματικότητα των δημοσίων πολιτικών των χωρών μελών του. Ο ρόλος του θεωρείται ιδιαίτερα σημαντικός, καθώς με τη μέτρηση οικονομικών και άλλων δεικτών σχετικών με τις επιδόσεις των χωρών και εξάγοντας συγκριτικά αποτελέσματα, με τα στατιστικά δεδομένα που παρέχει, δίνει πληροφορίες

για πολύ σημαντικά μεγέθη, επηρεάζοντας με αυτόν τον τρόπο τη διαμόρφωση της πολιτικής και της οικονομίας των χωρών διεθνώς, καθορίζοντας το πλαίσιο δράσης τους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: ΔΙΕΘΝΕΣ ΕΜΠΟΡΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ

5.1 Γενική Συμφωνία Δασμών και Εμπορίου (GATT)

Η Γενική Συμφωνία Δασμών και Εμπορίου (GATT) ήταν η πρώτη πολυμερής συμφωνία ελεύθερου εμπορίου. Τέθηκε σε ισχύ για πρώτη φορά το 1948 ως συμφωνία μεταξύ 23 χωρών (αφορούσε μόνο το εμπόριο μεταξύ των χωρών της Ευρώπης και των ΗΠΑ) και παρέμεινε σε ισχύ μέχρι το 1995, οπότε τα μέλη της είχαν αυξηθεί σε 128 χώρες και τότε αντικαταστάθηκε από τον Παγκόσμιο Οργανισμό Εμπορίου (ΠΟΕ). Η GATT ήταν μια συμφωνία ελεύθερου εμπορίου που εξάλειψε τους δασμούς και αύξησε το διεθνές εμπόριο. Η συμφωνία έληξε όταν αντικαταστάθηκε από τον πιο εύρωστο ΠΟΕ. Παρακάτω, ακολουθούν οι 8 «Γύροι συνομιλιών», οι γύροι δηλαδή των εμπορικών διαπραγματεύσεων μεταξύ των χωρών μελών, μέσα από τους οποίους επετεύχθη η άρση δασμολογικών κυρίως, αλλά και μη, εμποδίων (WTO,n.d.):

Πολυμερείς Διαπραγματεύσεις (I)

➤ Υπό την ΓΣΔΕ-GATT: 8 Γύροι Διαπραγματεύσεων

Έτος	Τόπος	Θέμα	Χώρες
1947	Γενεύη	Δασμοί	23
1948	Αννecί	Δασμοί	13
1951	Τορκάϊ	Δασμοί	38
1956	Γενεύη	Δασμοί	26
1960-61	Γενεύη (Dillon)	Δασμοί	26
1964-67	Γενεύη (Kennedy)	Δασμοί, Αντί Ντάμπινγκ	62
1973-79	Γενεύη (Tokyo)	Δασμοί, Μη Δασμολογικά Μέτρα	102
1986-94	Γενεύη (Uruguay)	Δασμοί, Κανόνες, Υπηρεσίες, Πνευματικά Δικαιώματα, Επίλυση Διαφορών, Γεωργία, Υγειονομικά-Φυτοϋγειονομικά Μέτρα, Τεχνικά Εμπόδια στο Εμπόριο, Επιδοτήσεις και Αντισταθμιστικά Μέτρα	123

Εικόνα 5. Γύροι Διαπραγματεύσεων της GATT (Πηγή: Οικονομολόγος Δ. Ι. Μουτσάτσος, Δ/ση ΑΠ & ΤΥΠΑΑΤ, τ. Γεωργικός Σύμβουλος στη ΜΕΑ Γενεύης)

Αξίζει να τονισθεί ότι οι έξι πρώτοι Γύροι πέτυχαν σημαντική μείωση των δασμών, ενώ ο Γύρος του Τόκιο θεωρήθηκε ιδιαίτερα σημαντικός, καθώς μείωσε βιομηχανικούς δασμούς, αλλά και μη δασμολογικούς φραγμούς (τεχνικά κυρίως εμπόδια) σε μία περίοδο όπου κυριαρχούσε έντονο κύμα προστατευτισμού λόγω του στασιμοπληθωρισμού των ετών 1973-1979, αποτέλεσμα των Α' και Β' πετρελαϊκών κρίσεων (WTO, n.d.).

Ο σκοπός της GATT ήταν να εξαλειφθεί ο επιβλαβής εμπορικός προστατευτισμός, ο οποίος πιθανότατα συνέβαλε στη μείωση κατά 66% του παγκόσμιου εμπορίου κατά τη διάρκεια της Μεγάλης Ύφεσης. Η GATT βοήθησε στην αποκατάσταση της οικονομικής υγείας στον κόσμο μετά την καταστροφή της Μεγάλης Ύφεσης και του Β'Π.Π. (WTO, n.d.)

Η GATT είχε τρεις κύριες διατάξεις:

1) Κάθε μέλος απονέμει το καθεστώς/ρήτρα του «μάλλον ευνοούμενου κράτους» σε κάθε άλλο μέλος και είναι σε ισχύ η ρήτρα της «εθνικής μεταχείρισης». Όλα τα μέλη έπρεπε να έχουν ίση μεταχείριση όσον αφορά τα τιμολόγια. Επίσης, ίσχυε η αρχή της αμοιβαιότητας: ένα κράτος που επωφελείται από τις εμπορικές υποχωρήσεις ενός άλλου κράτους πρέπει να παρέχει σε αντάλλαγμα σχεδόν ισάξια οφέλη. Ακόμα, είναι χρήσιμο να αναφερθεί ότι η συμφωνία απέκλειε τους ειδικούς δασμούς μεταξύ των μελών της Βρετανικής Κοινοπολιτείας και των τελωνειακών ενώσεων. Επιτρεπόταν η επιβολή δασμών εάν η αφαίρεσή τους θα προκαλούσε σοβαρή ζημία στους εγχώριους παραγωγούς (Spindler, 2013).

2) Η GATT απαγόρευε περιορισμούς στον αριθμό των εισαγωγών και των εξαγωγών. Οι εξαιρέσεις ήταν:

- Όταν μια κυβέρνηση είχε πλεόνασμα αγροτικών προϊόντων
- Εάν μια χώρα χρειαζόταν να προστατεύσει το ισοζύγιο πληρωμών της επειδή τα συναλλαγματικά της αποθέματα ήταν χαμηλά
- Χώρες αναδυόμενων αγορών που έπρεπε να προστατεύσουν τις νεοσύστατες βιομηχανίες

3) Οι χώρες θα μπορούσαν να περιορίσουν το εμπόριο για λόγους εθνικής ασφάλειας. Αυτά περιελάμβαναν την προστασία των διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας, των πνευματικών

δικαιωμάτων και της δημόσιας ηθικής (Η τρίτη διάταξη προστέθηκε το 1965, για τις αναπτυσσόμενες χώρες που προσχωρούν στη GATT) (Spindler, 2013).

Οι ανεπτυγμένες χώρες συμφώνησαν να καταργήσουν τους δασμούς στις εισαγωγές από τις αναπτυσσόμενες χώρες για να ενισχύσουν αυτές τις οικονομίες. Οι χαμηλότεροι δασμοί είχαν οφέλη και για τις ανεπτυγμένες χώρες. Καθώς η GATT αύξησε τον αριθμό των καταναλωτών της μεσαίας τάξης σε όλο τον κόσμο, υπήρξε αυξημένη ζήτηση για εμπόριο με ανεπτυγμένες χώρες (Spindler, 2013).

Πλεονεκτήματα της GATT

- Ενθαρρύνει το διεθνές εμπόριο: Η GATT μείωσε τους δασμούς, γεγονός που αύξησε το εμπόριο μεταξύ των χωρών. Καθώς συναλλάσσονταν πιο ελεύθερα μεταξύ τους, περισσότερες χώρες είδαν τα οφέλη του ελεύθερου εμπορίου και ήθελαν να προσχωρήσουν στη συμφωνία.
- Μειώνει την πιθανότητα πολέμου: Με την αύξηση του εμπορίου, η GATT προώθησε την παγκόσμια ειρήνη.
- Βελτιώνει την επικοινωνία: Εκτός από τη μείωση των πιθανοτήτων πολέμου, η GATT παρείχε κίνητρα στις χώρες να επικοινωνούν καλύτερα μεταξύ τους. (Μανώλη & Μάρης, 2015).

Μειονεκτήματα της GATT

- Οι εγχώριες βιομηχανίες μπορεί να δυσκολεύονται να ανταγωνιστούν: Οι χαμηλοί δασμοί μπορούν να καταστρέψουν ορισμένες εγχώριες βιομηχανίες, συμβάλλοντας στην υψηλή ανεργία σε αυτούς τους τομείς.
- Εκθέτει περισσότερο τον κόσμο σε κινδύνους μέσα σε μια δεδομένη εγχώρια βιομηχανία: Μέχρι τη δεκαετία του 1980, η φύση του παγκόσμιου εμπορίου είχε αλλάξει. Η GATT δεν ασχολήθηκε με το εμπόριο υπηρεσιών που τους επέτρεψε να αναπτυχθούν πέρα από την ικανότητα μιας μεμονωμένης χώρας να τις διαχειρίζεται. Για παράδειγμα, οι χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες έγιναν παγκοσμιοποιημένες. Οι Άμεσες Ξένες Επενδύσεις (ΑΞΕ) είχαν γίνει πιο

σημαντικές. Αποτέλεσμα αυτού, η κατάρρευση των Η.Π.Α. Η επενδυτική τράπεζα Lehman Brothers απειλεί ολόκληρη την παγκόσμια οικονομία. Οι κεντρικές τράπεζες προσπάθησαν να συνεργαστούν για να αντιμετωπίσουν τη χρηματοπιστωτική κρίση του 2008. Αναγκάστηκαν να παρέχουν ρευστότητα για παγωμένες πιστωτικές αγορές.

- Οι κυβερνήσεις εκχωρούν κάποιο επίπεδο ελέγχου σε μια διεθνή συμφωνία: Όπως και άλλες συμφωνίες ελεύθερων συναλλαγών, η GATT μειώνει τα δικαιώματα ενός έθνους να κυβερνά τον λαό του. Αυτό οδηγούσε γενικώς σε διαφωνίες, εμπορικές συγκρούσεις και καταστρατήγηση των κανονισμών της GATT από μέρους των μελών της, τη στιγμή μάλιστα που υπήρχε ένα χαλαρό, μη αποτελεσματικό σύστημα επίλυσης διαφορών μεταξύ τους (Cohn, 2009).

5.2 Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου (ΠΟΕ)

Ο Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου (ΠΟΕ) ιδρύθηκε την 1η Ιανουαρίου 1995, βάσει συμφωνίας που επιτεύχθηκε κατά τη διάρκεια των πολυμερών εμπορικών διαπραγματεύσεων του Γύρου της Ουρουγουάης. Ο Γύρος της Ουρουγουάης, όπως διαπιστώνεται και από την Εικόνα παραπάνω, ήταν ο τελευταίος από μια σειρά περιοδικών εμπορικών διαπραγματεύσεων που διεξήχθησαν υπό την αιγίδα του προκατόχου του ΠΟΕ, της GATT (Αγιομυργιανάκης και συν., 2006).

Ο ΠΟΕ είναι ο σημαντικότερος διεθνής οργανισμός που διέπει το παγκόσμιο εμπόριο. Σε αντίθεση με την GATT που αποτελούσε μια ανεπίσημη συμφωνία, ο ΠΟΕ αποτελεί έναν επίσημο οργανισμό με νομική υπόσταση. Οι αποφάσεις λαμβάνονται από τα κράτη μέλη του (164 μέλη σήμερα), που αντιπροσωπεύουν πάνω από το 95% του παγκόσμιου εμπορίου. Οι αποφάσεις ανώτατου επιπέδου λαμβάνονται στην Υπουργική Διάσκεψη, η οποία είναι η συνάντηση των υπουργών εμπορίου των χωρών-μελών. Η Υπουργική Διάσκεψη πρέπει να συνέρχεται τουλάχιστον κάθε δύο χρόνια. Το Γενικό Συμβούλιο είναι το σώμα των εθνικών αντιπροσώπων που επιβλέπει τις καθημερινές λειτουργίες του ΠΟΕ, και το οποίο συνεδριάζει με δύο άλλες ικανότητες: Επανεξετάζει τις εθνικές εμπορικές πολιτικές και επιβλέπει τη διαδικασία επίλυσης διαφορών. Υπό το Γενικό

Συμβούλιο υπάγονται πολλές επιτροπές, ομάδες εργασίας και άλλα όργανα (Αγιομυργιανάκης και συν., 2006).

Με την εξάπλωση της παγκοσμιοποίησης από τη δεκ. του '90 και μετά, ο ΠΟΕ δεν ασχολείται μόνο με το εμπόριο αγαθών (όπως η GATT), αλλά και με το εμπόριο υπηρεσιών, δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας, καθώς και με μέτρα για επενδύσεις που σχετίζονται με το εμπόριο. Επομένως, παρατηρείται σημαντική διεύρυνση των πεδίων διαπραγμάτευσης σε σύγκριση με την GATT. Με τον ΠΟΕ αίρονται και τα μη δασμολογικά εμπόδια, ενώ με τη GATT μειώνονταν κατά κόρον τα δασμολογικά εμπόδια. Επίσης, ο ΠΟΕ συμπεριέλαβε τους τομείς της γεωργίας και της υφαντουργίας. Τέλος, έχει θεσπίσει έναν δεσμευτικό και αποτελεσματικό μηχανισμό επίλυσης διαφορών μεταξύ των κρατών μελών του. Ωστόσο, το γεγονός ότι διευρύνθηκαν τα θέματα διαπραγματεύσεων, ότι τα θέματα αυτά είναι πολύπλοκα και στριφνά και ότι παράλληλα πολλαπλασιάζονταν τα κράτη μέλη του ΠΟΕ, καθιστά όλο και πιο δύσκολη την επίτευξη συναίνεσης: Αυτό είναι και το βασικό πρόβλημα που αντιμετωπίζει ο Γύρος της Ντόχα (1999), που ακολούθησε τον Γύρο της Ουρουγουάης, κυρίως τις σημαντικές διαφορές Βορρά – Νότου κατά τη διεξαγωγή των πολυμερών εμπορικών διαπραγματεύσεων (Μπαμπανάσης, 2001).

Ο ΠΟΕ επιδιώκει την επίτευξη έξι βασικών στόχων: (1) τον καθορισμό και την επιβολή κανόνων για το διεθνές εμπόριο, (2) την παροχή ενός φόρουμ για τη διαπραγμάτευση και την παρακολούθηση της περαιτέρω ελευθέρωσης του εμπορίου, (3) την επίλυση εμπορικών διαφορών, (4) την αύξηση της διαφάνειας διαδικασίες λήψης αποφάσεων, (5) συνεργασία με άλλους σημαντικούς διεθνείς οικονομικούς οργανισμούς που εμπλέκονται στην παγκόσμια οικονομική διαχείριση και (6) βοήθεια προς τις αναπτυσσόμενες χώρες, ώστε να επωφεληθούν πλήρως από το παγκόσμιο εμπορικό σύστημα (Daddow, 2009).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6: Το Χρηματοοικονομικό Σύστημα, η Παγκοσμιοποίηση και ο ρόλος του Κράτους

6.1 Χρηματοοικονομικό Σύστημα και Παγκοσμιοποίηση

Από την έναρξη της παγκόσμιας χρηματοπιστωτικής κρίσης το 2008, έχουν σημειωθεί ακαθάριστες διασυνοριακές ροές κεφαλαίων που μειώθηκαν κατά 65% σε απόλυτες τιμές και κατά τέσσερις φορές σε σχέση με το παγκόσμιο ΑΕΠ. Μισή από αυτή τη μείωση προήλθε από την απότομη συρρίκνωση του διασυνοριακού δανεισμού. Αλλά η χρηματοοικονομική παγκοσμιοποίηση είναι ακόμα πολύ ζωντανή και θα μπορούσε να αποδειχθεί πιο σταθερή και χωρίς αποκλεισμούς στο μέλλον. Οι τράπεζες της Ευρωζώνης βρίσκονται στο επίκεντρο της υποχώρησης στον διασυνοριακό δανεισμό, με τα συνολικά ξένα δάνεια και άλλες απαιτήσεις να έχουν μειωθεί κατά 45% περίπου από το 2007. Σχεδόν το ήμισυ έχει συμβεί σε δανεισμό εντός της Ευρωζώνης, με διατραπεζικό δανεισμό, παρουσιάζοντας τη μεγαλύτερη πτώση. Ελβετικές, βρετανικές και ορισμένες τράπεζες των ΗΠΑ μείωσαν επίσης τις ξένες επιχειρήσεις. Η συρρίκνωση των παγκόσμιων τραπεζών αντανακλά διάφορους παράγοντες: μια επανεκτίμηση των κινδύνων της χώρας, αναγνώριση ότι οι ξένες επενδύσεις ήταν λιγότερο κερδοφόρες από τις εγχώριες επενδύσεις για πολλές τράπεζες, εθνικές πολιτικές που προωθούν τον εγχώριο δανεισμό και νέες ρυθμίσεις για το κεφάλαιο και τη ρευστότητα που δημιουργούν αντικίνητρα για την προστιθέμενη κλίμακα και πολυπλοκότητα που συνεπάγονται οι ξένες επενδύσεις. Μερικές τράπεζες από αναπτυσσόμενες και άλλες προηγμένες οικονομίες, κυρίως την Κίνα, τον Καναδά και την Ιαπωνία, επεκτείνονται στο εξωτερικό, αλλά μένει να δούμε αν η νέα διεθνής τους επένδυση είναι κερδοφόρα και παρατεταμένη. Οι κεντρικές τράπεζες διαδραματίζουν επίσης μεγαλύτερο ρόλο στις κεφαλαιαγορές (Mateos et al., 2009).

Η χρηματοπιστωτική παγκοσμιοποίηση παραμένει έντονα ενεργή. Το παγκόσμιο απόθεμα ξένων επενδύσεων προς το ΑΕΠ έχει αλλάξει ελάχιστα από το 2007 και περισσότερες χώρες συμμετέχουν. Η νέα Κατάταξη Χρηματοοικονομικής Συνδεσιμότητας δείχνει ότι οι προηγμένες οικονομίες και τα διεθνή χρηματοοικονομικά κέντρα είναι τα πιο ενσωματωμένα στο παγκόσμιο σύστημα, αλλά η Κίνα, όπως και άλλες αναπτυσσόμενες χώρες συνδέονται όλο και περισσότερο. Ιδιαίτερα, η διασύνδεση της Κίνας αυξάνεται, με το εξωτερικό απόθεμα τραπεζικών δανείων και των ΑΞΕ να

έχουν τριπλασιαστεί από το 2007. Η νέα εποχή της χρηματοπιστωτικής παγκοσμιοποίησης υπόσχεται περισσότερη σταθερότητα. Οι λιγότερο ασταθείς ΑΞΕ και οι ροές ιδίων κεφαλαίων κατέχουν πλέον πολύ μεγαλύτερο μερίδιο των ακαθάριστων ροών κεφαλαίων από ό,τι πριν την κρίση. Οι ανισορροπίες των τρεχουσών, χρηματοοικονομικών και κεφαλαιακών λογαριασμών έχουν συρρικνωθεί, από 2,5% του παγκόσμιου ΑΕΠ το 2007 σε 1,7% το 2016. Οι αναπτυσσόμενες χώρες έχουν γίνει και πάλι καθαροί αποδέκτες παγκόσμιου κεφαλαίου. Ωστόσο, οι πιθανοί κίνδυνοι παραμένουν. Οι ροές κεφαλαίων, ιδιαίτερα ο ξένος δανεισμός, παραμένουν ασταθείς. Πάνω από το 60% των χωρών βιώνουν μεγάλη πτώση, άνοδο ή αντιστροφή στον εξωτερικό δανεισμό κάθε χρόνο, δημιουργώντας αστάθεια στις συναλλαγματικές ισοτιμίες και τις οικονομίες. Οι αποτιμήσεις των μετοχών έχουν φτάσει σε νέα ύψη. Η οικονομική μετάδοση παραμένει ένας κίνδυνος. Η άνοδος των χρηματοπιστωτικών κέντρων, ιδιαίτερα εκείνων που δεν διαθέτουν διαφάνεια, αξίζει να παρακολουθείται (Mc Kinsey, 2017).

Στο μέλλον, οι τράπεζες πρέπει να αξιοποιήσουν τη δύναμη της ψηφιακής τεχνολογίας και να ανταποκριθούν στις εταιρείες χρηματοοικονομικής τεχνολογίας, να προσαρμόσουν τα επιχειρηματικά μοντέλα σε νέους κανονισμούς, να βελτιώσουν τη διαχείριση κινδύνου και να αναθεωρήσουν τις παγκόσμιες στρατηγικές τους. Οι ρυθμιστικές αρχές θα πρέπει να συνεχίσουν να παρακολουθούν τους παλιούς κινδύνους και να βρουν νέα εργαλεία για την αντιμετώπιση της αστάθειας, δημιουργώντας παράλληλα μια αρχιτεκτονική πιο ανθεκτική στον κίνδυνο και συμβαδίζοντας με τις ραγδαίες τεχνολογικές αλλαγές (Mc Kinsey, 2017).

Η πιο δραματική αλλαγή στο παγκόσμιο χρηματοπιστωτικό σύστημα μετά την κρίση του 2008 ήταν στις παγκόσμιες τραπεζικές εργασίες. Έχει υποχωρήσει η εμπιστοσύνη των ξένων αγορών προς τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα της Ευρωζώνης, λόγω της έλλειψης αξιοπιστίας τους, επομένως τα τραπεζικά ιδρύματα πρέπει να προβούν στη λήψη νέων μέτρων και ρυθμίσεων, ώστε να επιτύχουν να ανοικοδομήσουν κεφάλαια. Εν τω μεταξύ, οι τράπεζες από άλλες προηγμένες οικονομίες, ιδίως ο Καναδάς και η Ιαπωνία, και ορισμένες αναπτυσσόμενες χώρες, ιδίως η Κίνα, έχουν επεκταθεί σε ξένες αγορές. Οι κεντρικές τράπεζες των προηγμένων οικονομιών έχουν επίσης διαδραματίσει μεγαλύτερο ρόλο στις κεφαλαιαγορές, παρέχοντας κεφάλαια και ρευστότητα μέσω μη συμβατικών νομισματικών πολιτικών (πχ το Πρόγραμμα Ποσοτικής Χαλάρωσης που εφαρμόστηκε το 2014 στην Ευρωζώνη) (Mc Kinsey, 2017).

Παρά την περικοπή των μεγαλύτερων παγκόσμιων τραπεζών, θα ήταν λάθος να υποθέσουμε ότι η χρηματοπιστωτική παγκοσμιοποίηση οδεύει προς το τέλος της. Οι χρηματοπιστωτικές αγορές σε όλο τον κόσμο παραμένουν βαθιά διασυνδεδεμένες. Η αξία των ξένων επενδύσεων ως μερίδιο του παγκόσμιου ΑΕΠ έχει αλλάξει ελάχιστα από το 2007, αν και η ραγδαία ανάπτυξή τους πριν από την κρίση έχει υποχωρήσει ως ένα βαθμό (Mc Kinsey, 2017).

Τέλος, αξίζει να γίνει μια αναφορά στις χρηματοπιστωτικές κρίσεις του παρελθόντος και το πώς αυτές συνδέονται με τις κρίσεις χρέους, που οι συνέπειές τους έπλητταν και πλήττουν την παγκόσμια οικονομία, έως και τις μέρες μας:

- 1929: Παγκόσμια χρηματοπιστωτική κρίση – Οικονομικό Κραχ – 1929:
Χρηματιστηριακή «φούσκα» της Wall Street => Όλοι πανικοβλήθηκαν και προέβησαν σε μαζικές αναλήψεις καταθέσεων από τις τράπεζες, που, λόγω της μαζικότητας, κατέληξε σε ανορθολογικά αποτελέσματα, επιζήμια για το σύνολο της οικονομίας. Πράγματι, αυτό οδήγησε στη μεγάλη αυτή χρηματοπιστωτική κρίση και στη συνεπακόλουθη «Μεγάλη Ύφεση».
- Δεκ του '80: Κρίση Χρέους στη Λατινική Αμερική:
Οι αναπτυσσόμενες χώρες της Λ. Αμερικής δεν μπορούσαν να αποπληρώσουν τα δάνεια τα οποία είχαν πάρει από μεγάλες ιδιωτικές εμπορικές τράπεζες (που κατείχαν κεντρική θέση στο διεθνές χρηματοπιστωτικό σύστημα) για να καλύψουν το χρέος του δημοσίου τομέα τους. Η κρίση χρέους ξεκίνησε το 1982, όταν το Μεξικό δήλωσε πως δεν μπορούσε πλέον να καλύψει τις υποχρεώσεις χρέους του δημοσίου τομέα του. Έτσι προκλήθηκε ένα κύμα πανικού, και το αποτέλεσμα: η αδυναμία πρόσβασης των κρατών σε δανεισμό και ρευστότητα.
- Δεκ του '90: Χρηματοπιστωτική κρίση στην Ν.Α Ασία
Ήταν αποτέλεσμα του ότι οι οικονομίες των χωρών της Ν.Α Ασίας είχαν εκτεθεί σημαντικά ξένα βραχυχρόνια κεφάλαια κερδοσκοπικού χαρακτήρα και ήταν τρωτές στις όποιες πιθανές μεταβολές των προτιμήσεων των ξένων επενδυτών, όπου αυτό, σε συνδυασμό με λανθασμένες πολιτικοοικονομικές επιλογές που προωθούσαν και ενίσχυαν την κατανάλωση και τον υπερ-δανεισμό, επιδείνωσαν περαιτέρω την κατάσταση, οδηγώντας στην χρηματοοικονομική κρίση στο τέλος της δεκ. του '90 και στην επακόλουθη ύφεση (Cohn, 2009).

➤ 2008: Παγκόσμια Χρηματοπιστωτική κρίση:

Ήταν αποτέλεσμα της διόγκωσης της επικινδυνότητας από την ανάληψη στεγαστικών δανείων (για αγορά κατοικιών) από νοικοκυριά χαμηλής πιστοληπτικής ικανότητας στις ΗΠΑ. Άλλοι παράγοντες που οδήγησαν στην κρίση ήταν: α) το υψηλό επίπεδο ρευστότητας διεθνώς για πάρα πολλά χρόνια, β) η αναζήτηση υψηλών αποδόσεων και γ) η αυξημένη διάθεση των επενδυτών για ανάληψη κινδύνου. Αποτέλεσμα: Η κατάρρευση της Lehman Brothers και η αδυναμία πρόσβασης σε δανεισμό και ρευστότητα από μεριάς νοικοκυριών κι επιχειρήσεων. Παγκοσμίως, σημειωνόταν πολύ σημαντική μείωση του ρυθμού ανάπτυξης του ΑΕΠ, ο πληθωρισμός σε πάρα πολύ χαμηλά επίπεδα και η ανεργία σε πολύ υψηλά, και στις ΗΠΑ και στην Ευρωζώνη. Έτσι, η χρηματοπιστωτική κρίση γρήγορά μετεξελίχθηκε σε παγκόσμια οικονομική κρίση (ήταν η μεγαλύτερη από το Οικονομικό Κραχ του 1929 και μετά). Το 2010 η χρηματοπιστωτική κρίση μετεξελίχθηκε σε κρίση δημοσίου χρέους ορισμένων χωρών της ζώνης του ευρώ που συνεχίστηκε για κάποια χρόνια, και για τη χώρα μας, ως το 2018.

6.2 Παγκοσμιοποίηση και ρόλος του Κράτους

Ο ρόλος του έθνους-κράτους στην παγκοσμιοποίηση είναι πολύπλοκος, εν μέρει, λόγω των διαφορετικών ορισμών και των μεταβαλλόμενων εννοιών της παγκοσμιοποίησης. Αν και έχει οριστεί με πολλούς τρόπους, η παγκοσμιοποίηση αναγνωρίζεται γενικά ως η πλήρης εξαφάνιση των οικονομικών, κοινωνικών και πολιτιστικών συνόρων μεταξύ των εθνών-κρατών. Μερικοί μελετητές έχουν υποστηρίξει ότι τα έθνη-κράτη, τα οποία εγγενώς χωρίζονται από φυσικά και οικονομικά όρια, θα κατέχουν λιγότερο σημαντική θέση σε έναν παγκοσμιοποιημένο κόσμο (Spindler, 2013).

Ενώ τα ολοένα και πιο μειωμένα εμπόδια σχετικά με το διεθνές εμπόριο και την επικοινωνία θεωρούνται μερικές φορές ως πιθανή απειλή για τα έθνη-κράτη, αυτές οι τάσεις υπήρχαν σε όλη την ιστορία. Οι αεροπορικές και θαλάσσιες μεταφορές που κατέστησαν δυνατά τα αυθημερόν ταξίδια σε άλλες ηπείρους και διεύρυναν σημαντικά το εμπόριο μεταξύ των χωρών δεν κατήργησαν την κυριαρχία των μεμονωμένων εθνών.

Αντίθετα, η παγκοσμιοποίηση είναι μια δύναμη που άλλαξε τον τρόπο που τα έθνη-κράτη αντιμετωπίζουν το ένα το άλλο, ιδιαίτερα στον τομέα του διεθνούς εμπορίου (Δούκας, 2001).

Η παγκοσμιοποίηση ευνοεί τον εκδυτικισμό

Ένα κοινά αναγνωρισμένο αποτέλεσμα της παγκοσμιοποίησης είναι ότι ευνοεί τον εκδυτικισμό, που σημαίνει ότι άλλα έθνη-κράτη βρίσκονται σε μειονεκτική θέση όταν έχουν να κάνουν με την Αμερική και την Ευρώπη. Αυτό ισχύει ιδιαίτερα στη γεωργική βιομηχανία, στην οποία οι χώρες του δεύτερου και του τρίτου κόσμου αντιμετωπίζουν τον ανταγωνισμό από τις δυτικές εταιρείες. Ένα άλλο πιθανό αποτέλεσμα είναι ότι τα έθνη-κράτη αναγκάζονται να εξετάσουν τις οικονομικές τους πολιτικές υπό το φως των πολλών προκλήσεων και ευκαιριών που παρουσιάζουν οι πολυεθνικές εταιρείες και άλλες οντότητες του διεθνούς εμπορίου (Giddens, 2002).

Οι πολυεθνικές εταιρείες, ειδικότερα, προκαλούν τα έθνη-κράτη να αντιμετωπίσουν το μοναδικό ζήτημα των ΑΞΕ, αναγκάζοντας τα έθνη-κράτη να καθορίσουν πόση διεθνή επιρροή επιτρέπουν στις οικονομίες τους. Η παγκοσμιοποίηση δημιουργεί επίσης μια αίσθηση αλληλεξάρτησης μεταξύ των εθνών, η οποία θα μπορούσε να δημιουργήσει μια ανισορροπία δυνάμεων μεταξύ εθνών διαφορετικών οικονομικών δυνατοτήτων (Giddens, 2002).

Ο ρόλος του έθνους-κράτους σε έναν παγκόσμιο κόσμο είναι σε μεγάλο βαθμό ρυθμιστικός ως ο κύριος παράγοντας της παγκόσμιας αλληλεξάρτησης. Ενώ ο εσωτερικός ρόλος του έθνους-κράτους παραμένει σε μεγάλο βαθμό αμετάβλητος, τα κράτη που ήταν προηγουμένως απομονωμένα αναγκάζονται τώρα να συνεργαστούν μεταξύ τους για να καθορίσουν διεθνείς εμπορικές πολιτικές. Μέσα από διάφορες οικονομικές ανισορροπίες, αυτές οι αλληλεπιδράσεις μπορεί να οδηγήσουν σε μειωμένους ρόλους για ορισμένα κράτη και σε εξυψωμένους ρόλους για άλλα (Δούκας, 2001). Σίγουρα πάντως, παραμένει καίρια η σημασία του κράτους λόγω των παρεμβάσεών του, μέσω των μέτρων – ρυθμίσεων που επιβάλλει για να θεραπεύει τις όποιες απορρυθμίσεις της λειτουργίας της ελεύθερης αγοράς, αλλά και λόγω καθαυτής της θεσμικής του αξίας.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Στην παρούσα μελέτη αναλύθηκε το πεδίο των Διεθνών Οικονομικών Σχέσεων που εστιάζει στις συνέπειες της οικονομικής αλληλεπίδρασης μεταξύ των χωρών. Αυτές οι αλληλεπιδράσεις περιλαμβάνουν το εμπόριο αγαθών, υπηρεσιών, περιουσιακών στοιχείων, ιδεών και μακροοικονομικών δευτερογενών επιπτώσεων, καθώς και τις επιπτώσεις κανόνων, κανονισμών και πολιτικών όπως οι δασμοί, οι εμπορικές ποσοτώσεις, οι έλεγχοι στη διεθνή ροή κεφαλαίων και το καθεστώς συναλλαγματικών ισοτιμιών. Υπάρχουν σημαντικές συνέπειες αυτών των αλληλεπιδράσεων, όπως η ανεργία και ο πληθωρισμός, η άνοδος ή η πτώση συγκεκριμένων βιομηχανιών και τα αποτελέσματα για διαφορετικές κατηγορίες εργαζομένων. Αυτά επηρεάζουν την εθνική ευημερία, την οικονομική σταθερότητα, την ανισότητα και τα πολιτικά κινήματα, τα οποία με τη σειρά τους επηρεάζουν τη χάραξη οικονομικής πολιτικής.

Η διεθνής οικονομία ασχολείται βασικά με εκείνες τις οικονομικές αρχές που διέπουν την ανταλλαγή αγαθών (και υπηρεσιών) μεταξύ κυρίαρχων εθνών (και με ειδικά προβλήματα πολιτικής που προκύπτουν ενόψει αυτού). Πρέπει να γίνει κατανοητό, ωστόσο, ότι αυτές οι γενικές αρχές είναι οι ίδιες με αυτές που ισχύουν για τις συναλλαγές μεταξύ ομάδων και ατόμων εντός μιας δεδομένης χώρας. Αυτό συμβαίνει επειδή τα κέρδη από το εμπόριο, είτε εθνικά είτε διεθνώς, προκύπτουν από την εξειδίκευση μέσω του καταμερισμού της εργασίας που αυξάνει την παραγωγικότητα των παραγόντων. Ωστόσο, η εξειδίκευση είναι αδύνατη χωρίς εμπόριο. Φυσικά, η αμοιβαία επωφελής ανταλλαγή μπορεί να προκύψει ακόμη και χωρίς παραγωγή, όταν τα γούστα διαφέρουν μεταξύ των εμπορικών εταίρων. Αυτό το κέρδος από την καθαρή ανταλλαγή αυξήθηκε σημαντικά όταν το εμπόριο κατέστησε δυνατή την ανακατανομή των παραγωγικών πόρων με βάση το συγκριτικό πλεονέκτημα.

Παραδοσιακά, δίδονται ορισμένοι λόγοι για να δικαιολογηθεί μια ξεχωριστή μελέτη των διεθνών οικονομικών, όπως ότι, μακροπρόθεσμα, συντελεστές παραγωγής όπως η εργασία και το κεφάλαιο κινούνται ελεύθερα εντός των εθνικών συνόρων, ενώ η κινητικότητά τους περιορίζεται σοβαρά μεταξύ των εθνών. Ως αποτέλεσμα, υποστηρίζεται ότι οι παράγοντες δεν μπορούν να μετακινηθούν σε οποιαδήποτε τοποθεσία για λήψη του πλεονεκτήματος υψηλότερων ανταμοιβών (αντανακλώντας υψηλότερη παραγωγικότητα). Όμως είναι γνωστό ότι αυτό δεν υφίσταται απόλυτα. Οι μεγάλες διεθνείς μεταναστεύσεις του δέκατου ένατου αιώνα είναι άμεσες υπενθυμίσεις

του αντίθετου. Ούτε είναι απολύτως αληθές ότι οι παράγοντες μπορούν να κινούνται απολύτως ελεύθερα μέσα στη χώρα, ιδιαίτερα όταν είναι μια μεγάλη χώρα με διαφορετική κουλτούρα και ομάδες εθνοτήτων. Ωστόσο, είναι αλήθεια ότι παράγοντες, ιδιαίτερα ανειδίκευτοι και ημι-ειδικευμένοι εργάτες, μετακινούνται πολύ λιγότερο (γενικά μιλώντας) μεταξύ των εθνών από ό,τι στο εσωτερικό μιας δεδομένης χώρας. Ενόψει αυτού, είναι ενδιαφέρον να αναρωτηθούμε εάν και ποιες ελεύθερες ροές αγαθών και υπηρεσιών μεταξύ των χωρών μπορούν να υποκαταστήσουν τη σχετική έλλειψη κινητικότητας των παραγόντων στην εξίσωση των αποδόσεων των συντελεστών. Με άλλα λόγια, μπορεί το εμπόριο να οδήγησε σε διεθνή ανακατανομή παραγόντων και ως εκ τούτου σε υψηλότερα επίπεδα παγκόσμιου πραγματικού εισοδήματος και ευημερίας;

Επιπλέον, είναι γεγονός πως η οικονομική παγκοσμιοποίηση έχει συμβάλει σε σημαντική άνοδο του βιοτικού επιπέδου και στη μείωση της φτώχειας τον τελευταίο μισό αιώνα. Το αυστηρότερο εμπόριο και η χρηματοπιστωτική ολοκλήρωση είναι βαθιά αλληλένδετα: το διεθνές εμπόριο όχι μόνο βασίζεται, αλλά δημιουργεί και οικονομικούς δεσμούς. Μαζί, το διεθνές εμπόριο και τα χρηματοοικονομικά έχουν ενισχύσει τον ανταγωνισμό και τη διάδοση της τεχνολογίας, αυξάνοντας την αποδοτικότητα και τη συνολική παραγωγικότητα. Όπως συμβαίνει σε κάθε άλλη μορφή εκτεταμένης οικονομικής αλλαγής, έτσι και η παγκοσμιοποίηση θέτει κάποιες προκλήσεις. Για παράδειγμα, η παγκοσμιοποίηση συνέπεσε με την αύξηση της εισοδηματικής ανισότητας στο εσωτερικό ορισμένων χωρών, αν και τα στοιχεία δείχνουν ότι η τεχνολογία ήταν ο κύριος μοχλός. Επιπλέον, το χρηματοοικονομικό άνοιγμα εκθέτει τις οικονομίες σε αποσταθεροποιητικές εξωτερικές επιρροές. Οι σωστά σχεδιασμένες εσωτερικές πολιτικές, ωστόσο, μπορούν να ενισχύσουν τα οφέλη από την παγκοσμιοποίηση και να μετριάσουν το κόστος προσαρμογής. Και η διεθνής συνεργασία πρέπει να συμπληρώνει τέτοιες πολιτικές προκειμένου να αντιμετωπιστούν οι παγκόσμιες προκλήσεις. Η ολοκλήρωση των διεθνών χρηματοοικονομικών μεταρρυθμίσεων είναι μια προτεραιότητα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Burchill, S., Linklater, A., Devetak, Richard et al. (eds.) (2009). *Theories of International Relations*. 4th ed., Basigstoke: Palgrave.
- Cohn, H. T. (2009). *Διεθνής Πολιτική Οικονομία. Θεωρία και Πράξη*. Αθήνα: Gutenberg
- Daddow, O. (2009) *International Relations Theory*. London: Sage Publications.
- Dougherty, J. E. & Pfaltzgraff, R. L. (eds.) (2009). *Contending Theories of International Relations. A Comprehensive Survey*. 8th ed., New York: Longman.
- Dunne, T., Kurki, M., & Smith, S.(eds.) (2010). *International Relations Theories: Discipline and Diversity*. 2nd ed., Oxford: Oxford University Press.
- Elman, C. & Elman, M. F. (2003). *Progress in International Relations Theory. Appraising the Field*. Cambridge, MA: MIT Press.
- Giddens, A. (2002). *Ο Κόσμος των Παγδαίων Αλλαγών. Πώς επιδρά η Παγκοσμιοποίηση στη Ζωή μας*. Αθήνα: Εκδόσεις Μεταίχμιο.
- Jackson, R. H. & Sørensen, G. (2012). *Introduction to International Relations. Theories and Approaches*. 5th ed., Oxford: Oxford University Press.
- Jørgensen, K. E. (2010). *International Relations Theory*. London: Palgrave.
- Krugman, P. & Obstfeld, M. (2011). *Διεθνής Οικονομική. Θεωρία και Πράξη*. Αθήνα: Κριτική.
- Krugman, P. (1994). *Competitiveness: A Dangerous Obsession*. *Foreign Affairs*.
- Mateos, Y., Lago, I., Duttagupta, R. and Goyal, R. (2009). “The Debate on the International Monetary System”, *Staff Position Note*, No SPN/09/26, IMF, 11 November.
- McKinsey (2017). “The new dynamics of financial globalization”. *McKinsey Global Institute*. Ανακτήθηκε από: <https://www.mckinsey.com/~media/mckinsey/industries/financial%20services/our%20insights/the%20new%20dynamics%20of%20financial%20globalization/mgi-financial-globalization-executive-summary-aug-2017.pdf> (Πρόσβαση 5/5/2022)
- Spindler, M. (2013). *International Relations*. Berlin: Barbara Budrich

- Αγιομυργιανάκης, Γ., Thompson, H. & Βλάσσης, Μ. (2006) *Διεθνείς Οικονομικές Σχέσεις*, Αθήνα: Rosili
- Αλογοσκούφης, Γ. (2013). *Διεθνής Οικονομική και Παγκόσμια Οικονομία*. Αθήνα: Gutenberg
- Δούκας, Π. (2001). *Λόγοι και Αντίλογοι για την Παγκοσμιοποίηση*, Αθήνα: Οικονομικός Ευρωπαϊκή Ένωση (2003). *Η Παγκοσμιοποίηση στην Υπηρεσία Όλων μας. Η Ευρωπαϊκή Ένωση και το Παγκόσμιο Εμπόριο*. Βέλγιο
- Κωττής, Γ., Πετράκη-Κωττή, Α. (2008). *ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΜΑΚΡΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ*. Αθήνα: Μπένου.
- Μανώλη, Π. & Μάρης, Γ. (2015). *Εισαγωγή στη διεθνή πολιτική οικονομία*. Αθήνα: Κάλλιπος. Ανοικτές Ακαδημαϊκές Εκδόσεις.
- Μάρδας, Δ. (2006). *Διεθνείς Οικονομικές Σχέσεις. Από την ανοικτή οικονομία στην παγκοσμιοποίηση*. Αθήνα: Ζυγός.
- Μπαμπανάσης, Στ. (1993). *Διεθνείς Οικονομικές Σχέσεις. Σημειώσεις Παραδόσεων*, Πανεπιστήμιο Αιγαίου, Χίος
- Μπαμπανάσης, Στ. (2001). *Σύγχρονα Οικονομικά Συστήματα*. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση.
- Νικολόπουλος, Η. & Σπυριούνη, Σ. (2014). *Οικονομική της Διοίκησης*. Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη
- Παπάζογλου, Χ. (2014). *Εισαγωγή στη Διεθνή Οικονομική*. Αθήνα: Τσότρας
- Πολυχρονόπουλος, Γ. & Τσούνης, Γ.Ν. (2019). *Μικροοικονομική Ανάλυση*. Αθήνα: Εκδόσεις Μπένου
- Χρυσομαλλίδης, Χ. (2020). *ΔΙΕΘΝΕΣ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΙΚΟ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΚΑΙ ΕΜΠΟΡΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ*. Αθήνα.

Διαδικτυακές πηγές

IMF (n.d.) What is the IMF?. Ανακτήθηκε από:

<https://www.imf.org/en/About/Factsheets/IMF-at-a-Glance> (Πρόσβαση 8/5/2022)

OECD (n.d.) Who we are. Ανακτήθηκε από: <https://www.oecd.org/about/> (Πρόσβαση 10/5/2022)

World Bank (n.d.) Organization. Ανακτήθηκε από:

<https://www.worldbank.org/en/about/leadership> (Πρόσβαση 2/5/2022)

WTO (n.d.) The WTO. Ανακτήθηκε από:

https://www.wto.org/english/thewto_e/thewto_e.htm (Πρόσβαση 6/5/2022)

WTO (n.d.) GATT. Ανακτήθηκε από:

https://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/gatt47_01_e.htm (Πρόσβαση 7/5/2022)

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

Παράρτημα 1: Επιχειρήματα υπέρ και κατά του ελεύθερου εμπορίου

Υπάρχουν πολλά επιχειρήματα υπέρ του ελεύθερου εμπορίου, καθώς αυτό, μέσω του διεθνούς ανταγωνισμού δίνει πολλές ευκαιρίες, σύμφωνα με τους υποστηρικτές του. Αρχικά, επιτυγχάνεται η αποτελεσματικότερη χρήση των πόρων μέσα από την απελευθέρωση των διεθνών συναλλαγών. Σε μια παγκοσμιοποιημένη οικονομία όπου τα προϊόντα και τα κεφάλαια διακινούνται ελεύθερα, δίνεται η δυνατότητα σε κάθε χώρα να ειδικεύεται σε προϊόντα που παράγει με χαμηλότερο κόστος. Επομένως, μόνο μέσω του ελεύθερου εμπορίου γίνεται δυνατόν να αναπτύσσεται το συγκριτικό πλεονέκτημα κάθε χώρας.

Επιπλέον, μέσα από το ελεύθερο εμπόριο, διευκολύνεται η μεταφορά τεχνολογίας (τεχνογνωσία, μηχανήματα, καινοτομία) από χώρα σε χώρα. Αυτό αφορά τον εκσυγχρονισμό των μεθόδων παραγωγής και στον τομέα που ανταγωνίζεται τις εισαγωγές. Οι κλάδοι που δεν θα συγχρονιστούν με τις διεθνείς εξελίξεις, δυστυχώς, θα αναγκαστούν αργά ή γρήγορα να κλείσουν. Επίσης, η μεταφορά τεχνολογίας αφορά την εφαρμογή νέων μεθόδων παραγωγής και εμπορίας στον εξαγωγικό τομέα της χώρας, καθώς και εφαρμογή καινοτομιών στον τομέα της παραγωγής. Τέλος, αφορά την εκμάθηση νέων μεθόδων παραγωγής που μειώνουν το κόστος παραγωγής και οι οποίες εφαρμόζονται σε άλλες χώρες (Mankiw & Taylor, 2011).

Επιπρόσθετα, μέσω της φιλελευθεροποίησης του εμπορίου αυξάνεται ο εσωτερικός ανταγωνισμός, καθώς με την είσοδο ξένων επιχειρήσεων, οι καταναλωτές πληρώνουν χαμηλότερες τιμές και απολαμβάνουν υψηλότερη ποιότητα. Ακόμα, με το ελεύθερο εμπόριο επιτυγχάνονται οικονομίες κλίμακας, καθώς, επεκτεινόμενες οι επιχειρήσεις σε νέες αγορές του εξωτερικού, επιτυγχάνουν να αυξάνουν την παραγωγικότητά τους και παράλληλα να μειώνουν το μέσο κόστος παραγωγής των προϊόντων τους. Βέβαια, βραχυχρόνια η απελευθέρωση των εισαγωγών εντείνει τον ανταγωνισμό και κάποιες επιχειρήσεις συρρικνώνονται, με αποτέλεσμα να αυξάνεται περιστασιακά η ανεργία. Αυτό, σύμφωνα με τους υποστηρικτές του ελεύθερου εμπορίου, συμβαίνει μέχρι να γίνουν οι κατάλληλες διαρθρωτικές αλλαγές και η οικονομία της κάθε χώρας να στραφεί εκεί που έχει το συγκριτικό πλεονέκτημα. Ωστόσο, δεν μπορεί να παραβλεφθεί ότι

υπάρχουν πολλοί κλάδοι που πλήττονται σοβαρά από το ελεύθερο εμπόριο, καθώς ορισμένες επιχειρήσεις δεν μπορούν να ανταπεξέλθουν στον αυξημένο ανταγωνισμό του εξωτερικού. Οι θιασώτες της φιλελευθεροποίησης του εμπορίου, όμως, υποστηρίζουν ότι και πάλι πρέπει να επιδιώκεται το ελεύθερο εμπόριο, διότι τα οφέλη του είναι πολύ πιο μεγάλα και σημαντικά για την οικονομία, και επομένως δίνεται η δυνατότητα να αποζημιώνονται οι επιχειρήσεις και οι υπάλληλοί τους που πλήττονται από αυτό.

Τέλος, το ελεύθερο εμπόριο, σύμφωνα με τους υποστηρικτές του, ωφελεί γενικότερα τους πολίτες μία χώρας, σε αντίθεση με τον προστατευτισμό, ο οποίος ευνοεί συγκεκριμένες ομάδες και συμφέροντα. Θεωρείται, επομένως, ότι όποια ομάδα έχει καλύτερη πρόσβαση στην κυβέρνηση ή όποιος κλάδος ασκεί μεγαλύτερη πίεση σε αυτήν απολαμβάνει υψηλότερης προστασίας.

Πέραν των όσων αναφέρθηκαν παραπάνω, οι επικριτές του ελεύθερου εμπορίου, θεωρούν ότι με την παρέμβαση του κράτους και με την επιβολή μέτρων προστασίας από αυτό βελτιώνονται οι όροι του εμπορίου, παραδεχόμενοι ωστόσο ότι από αυτό ωφελούνται ως επί το πλείστον οι μεγάλες χώρες που κατέχουν σημαντικό μερίδιο της διεθνούς αγοράς. Σαν γενική αρχή όμως υποστηρίζουν ότι προστατεύοντας την εγχώρια οικονομία, μειώνονται οι εισαγωγές και με αυτόν τον τρόπο μειώνονται και τα ελλείμματα του εμπορικού ισοζυγίου, επομένως βελτιώνεται η οικονομία μίας χώρας, καθώς αυξάνουν έτσι τα έσοδα του κράτους (Cohn, 2009).

Οι υπέρμαχοι του προστατευτισμού επιπλέον στηρίζουν την ύπαρξη ενός άριστου δασμού, μη εξαντλητικού, που να προστατεύει την εγχώρια παραγωγή, χωρίς παράλληλα να καταστρατηγεί τους όρους του ελεύθερου εμπορίου. Επίσης, στηρίζουν μια άριστη επιδότηση, η οποία να επιτυγχάνει και πάλι την προστασία της εγχώριας οικονομίας και της εγχώριας απασχόλησης, πράγμα το οποίο φαίνεται ανεπαρκής να εξασφαλίσει η αγορά. Παράλληλα, ωστόσο, υποστηρίζουν να μην προκαλείται το φαινόμενο της «εξαθλίωσης του γείτονα», όπως συνέβαινε παλαιότερα με τις εξαγωγικές επιδοτήσεις της Ε.Ε μέσω της Κ.Α.Π, όπου η πολιτική αυτή οδήγησε στην εξαθλίωση των βορειοαφρικανικών χωρών που παρήγαγαν αγροτικά προϊόντα όπως οι χώρες της ευρωπαϊκής κοινότητας.

Επίσης, οι υποστηρικτές της προστασίας του εμπορίου θεωρούν ότι υπάρχουν και άλλα πρόσθετα οφέλη από την παρεμβατική πολιτική του κράτους στο ελεύθερο εμπόριο, όπως η προστασία της νηπιακής βιομηχανίας (θεωρία στρατηγικού εμπορίου), καθώς οι

νεοσύστατες επιχειρήσεις χρειάζονται προστασία από τον διεθνή ανταγωνισμό μέχρι να μπορέσουν να εξελιχθούν σε υγιείς και ανταγωνιστικές παραγωγικές μονάδες. Τέλος, θεωρούν ότι προστασία χρειάζονται και οι βιομηχανικοί κλάδοι με ιδιαίτερη σημασία για την κάθε χώρα, όπως οι κλάδοι παραγωγής στρατιωτικού υλικού, παραγωγής ενέργειας ή τροφίμων (Watson, 2013).

Παράρτημα 2: Τα πλεονεκτήματα του κανόνα του χρυσού

- Μειώθηκε δραματικά ο κίνδυνος στις συναλλαγματικές ισοτιμίες επειδή ο κανόνας του χρυσού καθιέρωσε σταθερές συναλλαγματικές ισοτιμίες μεταξύ των νομισμάτων. Οι όποιες διακυμάνσεις ήταν σχετικά μικρές. Αυτό διευκόλυνε τις παγκόσμιες εταιρείες να διαχειρίζονται το κόστος και τις τιμές. Το διεθνές εμπόριο αυξήθηκε σε όλο τον κόσμο, αν και οι οικονομολόγοι δεν συμφωνούν πάντα ως προς το εάν ο κανόνας του χρυσού ήταν ένα ουσιαστικό μέρος αυτής της τάσης.
- Οι χώρες αναγκάστηκαν να τηρούν αυστηρές νομισματικές πολιτικές. Δεν μπορούσαν απλώς να τυπώσουν χρήματα για να καταπολεμήσουν την οικονομική ύφεση. Ένα από τα βασικά χαρακτηριστικά του κανόνα του χρυσού ήταν ότι ένα νόμισμα έπρεπε να έχει στο αποθεματικό αρκετό χρυσό για να μετατρέψει όλο το νόμισμά του που κατείχε ο καθένας σε χρυσό. Ως εκ τούτου, ο όγκος του χαρτονομίσματος δεν μπορούσε να υπερβαίνει τα αποθέματα χρυσού.
- Μέσω του κανόνα του χρυσού μια χώρα θα μπορούσε να διορθώσει το εμπορικό της έλλειμμα πληρώνοντας για τις εισαγωγές με χρυσό. Η κυβέρνηση της χώρας θα έπρεπε να μειώσει την ποσότητα του χαρτονομίσματος, γιατί δεν θα μπορούσε να κυκλοφορεί περισσότερο νόμισμα από τα αποθέματα χρυσού της. Με λιγότερα χρήματα να κυκλοφορούν, οι άνθρωποι θα έχουν λιγότερα χρήματα να ξοδέψουν (προκαλώντας έτσι μείωση της ζήτησης) και οι τιμές θα μειώνονταν επίσης τελικά. Ως αποτέλεσμα, με φθηνότερα αγαθά και υπηρεσίες να προσφέρουν, οι εταιρείες από τη χώρα θα μπορούσαν να εξάγουν περισσότερα, αλλάζοντας το διεθνές εμπορικό ισοζύγιο σταδιακά και πάλι σε ισορροπία. Για αυτούς τους τρεις βασικούς λόγους, και ως αποτέλεσμα της παγκόσμιας χρηματοπιστωτικής κρίσης

του 2008, ορισμένοι σύγχρονοι οικονομολόγοι ζητούν την επιστροφή του κανόνα του χρυσού ή ενός παρόμοιου συστήματος (Παπάζογλου, 2014).

Παράρτημα 3: Αίτια της Νομισματικής Κρίσης του 1993

Λόγω της ενοποίησης της Ανατολικής με τη Δυτική Γερμανία (μετά την πτώση του Βερολίνου το 1989), η Γερμανία προέβη σε αυξημένες δημόσιες δαπάνες (σε δημοσιονομική επέκταση επομένως, καθότι χρειάστηκαν πολλά χρήματα για την ανοικοδόμηση της Ανατολικής (κυρίως) Γερμανίας. Συνεπώς, η δημοσιονομική επέκταση αύξησε τα επιτόκια, αυτά με τη σειρά τους προκάλεσαν εισροή ξένων κεφαλαίων, προκλήθηκε στη συνέχεια αύξηση της ζήτησης για εγχώριο νόμισμα (μάρκο), και επήλθε ανατίμηση του γερμανικού μάρκου, ενδυναμώνοντάς το σε πάρα πολύ μεγάλο βαθμό και καθιστώντας το πιο ισχυρό νόμισμα. Η αύξηση των επιτοκίων της Γερμανίας θεωρήθηκε η κυριότερη αιτία της Νομισματικής Κρίσης του 1993.

Το γεγονός αυτό, σε συνδυασμό με την αποχώρηση της αγγλικής λίρας και της ιταλικής λιρέτας από τον Μηχανισμό Συναλλαγματικών Ισοτιμιών (ΜΣΙ) (που όμως κατά τους περισσότερους θεωρητικούς δεν οφείλετο στην μη υπογραφή της συνθήκης του Μάαστριχτ από Βρετανία και Γαλλία, αλλά στις κερδοσκοπικές επιθέσεις που δέχθηκαν τα δύο νομίσματα αυτά εκείνη την περίοδο), οδήγησαν στην Κρίση του 1993 (O'Brien & Williams, 2011).

Παράρτημα 4: Οργανωτική Δομή της ΟΝΕ

Υπάρχουν επτά κύριοι παράγοντες που είναι υπεύθυνοι για την οικονομική διακυβέρνηση στην ΟΝΕ όπως αναφέρονται παρακάτω:

- Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο είναι υπεύθυνο για τον καθορισμό των κατευθυντήριων γραμμών πολιτικής.
- Το Συμβούλιο της ΕΕ (γνωστός και ως το Συμβούλιο) διαπραγματεύεται και εγκρίνει τους νόμους της ΕΕ, καθώς και συντονίζει τις πολιτικές μαζί με το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο.
- Το Eurogroup συντονίζει τη νομισματική πολιτική και το κοινό συμφέρον στα κράτη μέλη της ευρωζώνης.
- Τα Κράτη Μέλη καθορίζουν τους δικούς τους προϋπολογισμούς και δομικές πολιτικές, ακολουθώντας παράλληλα τα συντονισμένα όρια ελλείμματος και χρέους.
- Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή είναι υπεύθυνη για την παρακολούθηση της απόδοσης και της συμμόρφωσης.
- Η ΕΚΤ είναι η κεντρική εποπτική αρχή των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων εντός της ευρωζώνης. Όπως προαναφέρθηκε, θέτει τη νομισματική πολιτική με πρωταρχικό στόχο τη σταθερότητα των τιμών.
- Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο εκπονεί νομοθεσία και καταρτίζει προϋπολογισμούς μαζί με το Συμβούλιο. Είναι επίσης υπεύθυνο για τον δημοκρατικό έλεγχο όλων των θεσμικών οργάνων της ΕΕ (European Committee, 2022).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΩΝ

Mankiw, G. & Taylor, M. P. (2011). *Αρχές Οικονομικής Θεωρίας. Με Αναφορά στις Ευρωπαϊκές Οικονομίες*. Αθήνα: Gutenberg.

Watson, M. (2013). Παγκόσμιο Εμπόριο και Οικονομία. Στο Baylis, J., Smith, S. & Owens, P. (Επιμ.). *Η Παγκοσμιοποίηση της Διεθνούς Πολιτικής: Μια εισαγωγή στις Διεθνείς Σχέσεις*. Θεσσαλονίκη: Επίκεντρο

Cohn, Th. (2009). *Διεθνής Πολιτική Οικονομία, Θεωρία και Πράξη*. Αθήνα: GUTENBERG.

Παπάζογλου, Χ. (2014). *Εισαγωγή στη Διεθνή Οικονομική*. Αθήνα: Τσότρας

O'Brien, R. & Williams, M. (2011). *Παγκόσμια Πολιτική Οικονομία. Εξέλιξη και Δυναμικές*. Αθήνα: Παπαζήση

European Committee. (2022, Μάιος 10). Ανάκτηση από [european-union.europa.eu](https://european-union.europa.eu/institutions-law-budget/euro/history-and-purpose_el): https://european-union.europa.eu/institutions-law-budget/euro/history-and-purpose_el

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης

Ε.Π.
ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΗ
ΔΗΜΟΣΙΟΥ
ΤΟΜΕΑ

ΕΣΠΑ
2014-2020
ανάπτυξη - εργασία - αλληλεγγύη

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Εθνική Σχολή Δημόσιας Διοίκησης και Αυτοδιοίκησης (Ε.Σ.Δ.Δ.Α.)

Πειραιώς 211, ΤΚ 177 78, Ταύρος

τηλ: 2131306349 , fax: 2131306479

www.ekdd.gr